

KULTSÁR GYÖRGY

**AZ HALÁLRA
VALÓ KÉSZÖLETRŐL
RÖVID TANÓSÁG**

(Alsólindva 1573.)

Budapest 1990.

**Kiadja a Ráday Gyűjtemény
az MTA „Kulturális és történelmi
emlékeink feltárása, nyilvántartása
és kiadása”
kutatási program tanácsa támogatásával**

ISSN 0866–1413

ISBN 963 04 05 261

Magyar Tudományos Akadémia
Közlekedéstudományi Intézet
(Magyar Tudományos Akadémia
Közlekedéstudományi Intézet)
VALÓ KÉSZEKÉTRŐL
RÖVID TANÚSÁG

IN MEMORIAM INCZE GÁBOR

(1871-1941)
Emlékezés az életről és munkásságáról

TARTALOM (I)
I.

Magyar Tudományos Akadémia
Közlekedéstudományi Intézet

A reformáció és ellenreformáció korának
evangéliumi keresztyén
(református és evangélikus)
egyházi írói

Kiadja a Ráday Gyűjtemény

Válogatja, sajtó alá rendezi: Nyíri Sándor

Új sorozat
I.

Készült a Ráday Kollégium Nyomdájában 1990-ben
Felelős vezető: Halász Iván

KULTSÁR GYÖRGY ÉS MŰVE

(Első kiadás)

KULTSÁR GYÖRGY

**AZ HALÁLRA
VALÓ KÉSZŐLETRŐL
RÖVID TANÓSÁG**

(Alsólindva 1573.)

Budapest 1990.

Ez a kis mű
az Országos Széchényi Könyvtár
unikum példánya,
amely az első kiadás után
négyyszáztizenhat esztendővel
jelenik meg újra.

KULTSÁR GYÖRGY ÉS MŰVE (Előszó gyanánt)

MURAVIDÉK, 1573.

Zaklatott, külső és belső feszültségekkel terhes időben született meg a Muravidék nyugatdunántúli lankáin ez a rég elfeledett, mégis ma is aktuális írás. Unikumot, az Országos Széchényi Könyvtár féltve őrzött egyetlen példányát veszi most kézbe az Olvasó.

Akkor is — mint ma — a történelem dübörgő léptei között élt a Kárpát-medence sok nemzeti-ségű népe, közte a sok oldalról szorongatott magyarság. Nap-nap után a halállal kellett szembenéznie. Csak akkor enyhült a zaklatottsága, ha csendes perceiben az „ars moriendi”^{*} balzsamához nyúlhatott. Ebben akart környezetének — és késő utódainak — segítséget nyújtani Bánffy Miklós zalai főispán alsólendvai várának evangélikus prédikátora, Kultsár György.

Amikor tollához nyúlt, ezeröttszázhetvenháromat írtak. Az alig öt éve megkötött drinápolyi béke félelmetesen nagy területet biztosított a töröknek, amely egy nemzedék óta ékalakban hasított be a magyarság testébe. A Királyi Magyarország keskeny dunántúli sávját Kanizsa vára és a Balaton nádasai védte. A határmenti vá-

rak és helységek állandó támadásoknak voltak kitéve.

Nyugatról sem érkeztek megnyugtató hírek. Sőt a távoli Párizs Szent Bertalan éjszakájának vérfürdője iszonyatot keltett a hugenotákkal együttérző magyar és vend rokonlelkekben. A közeli osztrák örökös tartományok protestánsait is egyre több veszély fenyegette: II. Maximilián — akit mi I. Miksa magyar királyként ismerünk — nemrég elrendelte a vallási tartalmú iratok cenzúráját.

A reformáció képviselői ilyen sok oldalról szorongatott helyzetben igyekeztek a megrettent hívek segítségére sietni. Magyar, vend és horvát bibliafordítások születnek, számos helyen nyomdák keletkeznek. Zalától Sárváron át Nyitraig dolgoznak Gutenberg gépein, hogy építő írások, káték, vitaíratok vagy énekeskönyvek segítsenek a lelkeken. Hoffhalter Rudolf Nedelicén, majd Alsólendván, nemsokára Manlius János Németújváron, de éppen 1573-ban Huszár Gál Komjatin és Bornemisza Péter Semptén adja ki könyveit.

Égető szükség volt erre a szolgálatra. Miksa király még 1567 nyarán Kassán, majd az év őszén Sopronban hirdettette ki szigorú rendeletét, elsősorban a Kálvintól és Méliustól írott könyvek terjesztésének megakadályozására. A következő évben már az egész országrészre kiterjesztette azonos tartalmú, de más szövegű rendeletét a

„sacramentariusok vagy kálvinisták dögvészes szektája" ellen. 1570-ben pedig a szentháromság-tagadókkal egy kalap alá véve élet- és vagyónvesztéssel fenyegette meg az ellenszegülőket.

Latin nyelvű előszavában Kulcsár György is céloz erre. Azt írja, hogy „az igaz tanítás kegyes tanítóit és hitvallóit bebörtönzik, száműzik, némelyeket máglyára hurcolnak vagy más halál-nemmel ölnek meg". Sőt ő maga is átmeneti „számkivetettségében" fogalmazta, majd patrónusának védelme alatt, mint annak várbeli prédikátora adta ki mkunkáját.

Mi lehet ennek a tudósításnak a háttere?

Fraknói Vilmos múlt századi kutatásai alapján tudjuk, hogy 1567-ben a pápai nuncius börtönbe vetet egy protestáns lelkészt. Annak ellenére tette ezt, hogy az erőviszonyok ekkor még nem kedveztek a kezdődő ellenreformációnak. Ebben az időben ugyanis az országgyűlések is erősen megoszlottak vallási kérdésekben, s a főpapság is egyre kevesebb nemessel körülvéve állt szemben az egyre erősebbé váló protestáns köznemességgel. A spanyol udvarban nevelkedet Rudolf királysága azután korlátoltsággal párosult vakbuzgósággal fokozta az üldözést.

Verancsics Antal, a korábban egri, majd esztergomi érsek és utóbb királyi helytartó ugyan csak sürgette az udvarnál az „eretnek" könyvek megégetését, kinyomtatásuk és megvásárlásuk eltiltását. Draskovich György zágrábi püspök is min-

dent elkövetett ennek érdekében. Az 1570-ben és 1574-ben tartott egyházmegyei zsinatainak is az eretnekségek elleni védekezés volt a fő tárgya. A Mura és a Száva közötti területen a reformáció buzgó terjesztőit — példának okáért Lukics Pétert és Jurisics Györgyöt — minden erővel hallgatásra igyekeztek kényszeríteni.

A lutheri irányzat az Ágostai Hitvallás elismerése folytán valamivel kedvezőbb helyzetben volt. Az említett rendeletek hallgatólagosan biztosították szabadságát. Különösen a század hatvanas éveiben — leginkább annak első felében a nagy patrónus, Ungnad Kristóf 1564 végén bekövetkezett haláláig — Dél-Dunántúl városaiban, különösen horvát és vend vidékeken, számos bibliafordítás, hitvallás, káté és postilla* jelenhetett meg. Luther, Melancthon és Brenz fordítóinak: Consul Istvánnak és Dalmatinus Antalnak sokat köszönhetett a Királyi Magyarország délnyugati lakossága.

Különösen a végvárok helyőrségének protestánsai számára volt nagy jelentősége, hogy sok gazdag és befolyásos patrónus támogatta ezekben az években a reformáció ügyét. Erdődy Péter és Tamás fia — horvát bánok — mellett Zrínyi Miklós és három fia: György, Miklós és Kristóf, de a Frangepánok, Tahyak és Gradeczi Stansithok is kezdetben — de csak addig, amíg az egyre erősödő ellenreformáció őket is át nem térítette — pártolták az evangélikusok ügyét. Közéjük tar-

tozott a Zrínyi-családba házasodó zalai főnemes, Bánffy Miklós is.

BÁNFFY, A PATRÓNUS

Az orlamüнди grófoktól származó, még III. István királyunk idején hazánkba letelepedő Hadold vitéz utódai voltak az alsó-lindvai Bánffyak. Egyik ősök, István horvát bán kapta IV. Lászlótól azokat a Zala és Somogy megyei városokat, várakat és falvakat, amelyek központjában az akkor romos Nempti vár közelében az általuk épített Alsó-Lindva lett a család központja és előnevének adója.

Bánffy János a hazai reformáció hajnalán nádori méltóságot viselt (+1534). Fiától, Bánffy István országbírótól (+1568) és annak feleségétől, Guthi Országh Magdolnától született 1547-ben könyvünk címzettje, Kultsár György pártfogó ura, Bánffy Miklós főpohárnok (+1593).

A Bánffyak 16. századi történetének családi vonatkozásait leginkább abból a Naplóból ismerhetjük meg, amely Luther és Melancton munkatársának, Paul Eber professzornak és szuperintendensnek a kiadványaként Wittenbergben jelent meg 1551-ben. A csaknem 400 oldalas történeti napló (*Calendarium historicum conscriptum a Paulo Ebero Kitthingensi, Wittenbergae iterum et auctius excusum in officina haeredum Georgii Rhau Anno 1551.*¹ úgy van

nyomtatva, hogy a hónapok minden napja külön lapot foglal el. Ezeken a lapokon a nap nevezetességeinek nyomdai szövege után üres hely van az aznap történt események utólagos bejegyzése céljára.

E könyvet mindjárt megjelenése után megszerezte a Bánffy család. Érdekessége, hogy az a Bánffyak későbbi katolizálása után egy Kőrös megyei birtokoshoz, majd a légrádi plébánoshoz került. A kor vallási viszonyaira jellemző az április 9-i bejegyzés és annak későbbi módosítása. Bánffy István, aki 1551-ben kezdte a naplót, erre a napra ezt jegyezte be: „1560. Philippus Melanthon hora 7 Ante meridiem migravit ad Dominum”.² Valaki utóbb kitörölte az utolsó szót, és más tintával ezt írta föléje: „ad inferos”.³ Ehhez a törüléshez viszont Luttár Mihály kőrösmegyei birtokos, a Napló későbbi tulajdonosa, ezeket a figyelemre méltó mondatokat írta: „Tu qui hoc suposuisti de Melanchton videas ne tu intruderis in infernum propter temerariam Judicy, tui Sententiam, qui fratrem tuum condemnasti. Non enim est hominis iudicare, sed solius Dei”.⁴

De térjünk vissza az evangélikusok, közelebb-ről Kultsár György patrónus-familiájához. Megtudjuk a Naplóból, hogy Bánffy Miklós a szülők második gyermekeként 1547. január 25-én született. Anna nővérét utóbb Révay János túróci főispán vette feleségül. Fiágon Miklós két fia vitte

tovább a lendvai ágat, öccsének Gáspárnak (sz. 1551) csak leányági örökösei voltak.

Nevezetes nász színhelye volt 1570. december 10-én a közeli Nempti vára: Bánffy Miklós ekkor vette feleségül az akkor négy éve hősi halált halt szigetvári főúrnak, Zrínyi Miklós horvát bának Frangepán Katalintól született leányát: gróf Zrínyi Orsolyát.

A Bánffy házaspárnak három fia és egy leánygyermek született. Erre az időre esik Kultsár György életének alsólendvai — egyben utolsó — szaksza. Mind a négy gyermek születéséről megtalálhatók az atyai bejegyzések a Naplóban. Az 1571. szeptember 17-én született István (+1579) és az 1573. március 21-én született Katalin (+1596) keresztelőinél nem említi a lelkész nevét, csupán az utóbbinál a négy keresztszülő között ezt jegyzi be: „Magister Georgius Kultsár”.⁵ Az 1574. szeptember 16-án született György fiánál (+1607) viszont a négy keresztszülő mellett ott található e mondat: „Baptisatus per Georgius Kultsár”.⁶ Végül a negyedik gyermek, Kristóf 1577. március 12-i születési bejegyzése (+1644) sem a lelkész, sem a keresztszülők nevét nem tartalmazza.

Kultsár patrónusainak az életéről nem sokat tudunk ezen kívül. Bánffy Miklós 9 éves korától Grácban, 11 éves korától Bécsben tanult, ahová egy bizonyos Archo grófnő vitte el. 23 éves korában vette feleségül Zrínyi Orsolyát (sz. 1552),

aki férjével csaknem egyidőben, 1593 februárjában hunyt el. Nem tudjuk, mindvégig kitartottak-e a reformáció támogatása mellett. Annyi bizonyos, hogy mind a Bánffyak, mind a Zrínyiek harmadik nemzedéke már katolizált. Bánffy Miklós és Zrínyi Orsolya személye azonban kettős támaszt is jelentett kora evangélikusságának, és kettős örökséget az utókornak, nyomdát létesített várában az evngélium terjesztésére, és udvari papjának lehetővé tette, hogy hányatott élete alkonyán három könyve lásjon napvilágot.

HOFFHALTER, A NYOMDÁSZ.

Alsólendva már két évtizeddel korábban beírta nevét a magyar irodalomtörténetbe. 1553-ban is jeles udvari prédikátora volt az akkor még fiatal Bánffy Istvánnak. Tőke Ferenc ebben a városban írta egyháztörténeti tárgyú históriás énekét: „Az Istennek Röttenetes Haragjáról és büntetéséről... Spira Ferencz doktorban...” címmel. Egy paduai jogtudósról van szó, aki 1542-ben a reformációhoz csatlakozott, de hitét az inkvizíció hatására öt év után megtagadta. Lépését a Szentlélek elleni bűnnek ismerte fel, és hitét elveszítve, nehéz halállal halt meg. Erről Baselben és másutt — így Gyalui Torda Zsigmond is — könyvet írtak, közismert volt a ma-

gyar prédikátorok között a történet. Utóbb Bornemisza Péter is felvette énekeskönyvébe.

Tóke Ferencnek Alsólendván más műve is született — pl. Sziget 1556-os ostromáról — de nem lévén nyomdai lehetősége, ezt is csak kéziratban hagyhatta az utókorra.

Bánffy István Miklós fia húsz évvel később azt a jeles szolgálatot tette a reformáció és a magyar irodalom ügyének, hogy Kultsár György írásainak publikálására nyomdát rendezett be, sőt a legkiválóbb nyomdászt hívta meg udvarába. Hoffhalter Rudolfot szemelte ki.

A poznani születésű, eredetileg Skrzetusky nevű lengyel Hoffhalter Rafael — az apa — Németalföldön és Svájcban tanulta ki a nyomdászatot, majd 1555-ben Bécsben telepedett le. Itt császári kiváltságlevél birtokában egy évtized alatt 130 nyomtatvány került ki kezei alól, köztük több magyar szerző műve is. Kiadványaihoz a fametszeteket is maga készítette.

Az ötvenes években — amikor Rudolf fia született — járt Huszár Gál és Bornemisza Péter Bécsben. Huszár ekkor, bizonyára Hoffhalter közvetítésével tanulta ki a nyomdász mesterséget és szerezte be vándornyomdáját, amely utóbb Bornemisza tulajdona let. És talán éppen a lengyel kapcsolat tette Bécsben lehetővé, hogy utóbb a Felvidéken Mantskovith Bálint lett Bornemisza, majd Károli Gáspár kiváló biblianyomdásza.

Amikor Hoffhalternek protestáns beállítottsága miatt Bécset el kellett hagynia, hazánkba költözött. Debrecen, Nagyvárad és Gyulafehérvár a század hatvanas éveiben neki köszönheti sok értékes kiadványát.

Apjának halála után (1568) egy darabig nyomász a mesterségben ugyancsak kiváló, akkor húsz év körüli Rudolfnak. Csak feltevésre hagyatkozhatunk, miként talált rá Bánffy Miklós Zalában. Nincs rá bizonyíték, de kizárva sincs, hogy a Bánffyak trencsényi ágának ugyancsak evangélikus tagjai ismerték őt Bornemisza vagy Beythe István révén. Az előbbinek nyomdai kapcsolatairól már szoltunk. Beythe, a későbbi neves püspök 1559-ben Bánffy Jánosnak a szolgálatában állt Beckó (Bolondóc) várában, majd Kultsárral egy időben alsó-lindvai prédikátor volt. Őt pedig 1574-ben Bornemisza Péter szuperintendens ajánlotta a soproni szószékre, aki ugyanakkor szoros lelkipásztori kapcsolatban állt a beckói várúrral, Bánffy Lászlóval.

Kézenfekvő tehát, hogy e patrónusi és nyomdai kapcsolatok is közrejátszhattak abban, hogy 1573-ban Zala megye délkeleti szögletébe, az osztrák határtól alig húsz kilométerre kerül Hoffhalter Rudolf. Korábbi száműzetése után itt írja elmélkedéseit, majd prédikációit Kultsár György magiszter.

A patrónus, a nyomdász és a prédikátor így talál egymásra az evangélium szolgálatában a Mura északi partjain.

Hoffhalternek csupán másfél év állt itt Alsó-lindván rendelkezésére. Ezalatt segítette napvilágra jelen kötetünket, ezt a nyolcadrét, 65 levélből álló *Ars Moriendit** — „Az Halálra való készületről rövid tanosság, melyben az körösztyén embernek, aki az Isten országát akarja keresni, életének rendi irattatik meg”. Még ugyanabban az évben jelenik meg 48 levélen „Az ördögnek az penitentzia* tartó bűnössel való vetekedése”, majd 1574-ben negyedrért íven 561 levélen napvilágot lát a nagy hatású „*Postilla*”, azaz *Evangeliumoknak*, melyeket esztendő által a keresztyének gyölekezetibe szoktak olvasni és hirdetni, prédikáció szerint való magyarázatja az régi és mostani szentírásbeli Doktoroknak írásokból” címen.

Az ezeregyszáz oldalas *Posztilla* Hoffhalter Rudolf igazi nyomdász remekműve lett. Vörös-fekete címlappal, atyja debreceni címlapkeretével, bibliai tárgyú és virágvázas iniciáléival, számos kis fametszettel, címeres nyomdászjelvényével látta el alkotását a mester. A szöveget antiquás, az idézeteket és a széljegyzeteket kétféle nagyságú kurzív betűvel tette változatossá.

A klérus restaurációs igyekezete hamar véget vetett a szép fejlődésnek. Miksa király 1574. február 7-én rendelettel figyelmezteti Bánffy Mik-

lóst: „Tudomásunkra jutott, hogy alsólendvai jószágotokon antitrinitárius* nyomdász rendezkedt be, akit erdélyi vajdánk (ti. Báthory István) ariánus* eretnokség miatt Erdélyből kiűzött, s most nálatok mégis eretnek könyveket nyomtat és árúsít... Ne merjétek tovább megtúrni! Tőlünk kapott kiváltságlevél nélkül senkinek sem szabad teológiai könyveket előállítani és terjeszteni. Ha ezen rendeletünk ellen cselekesztek, szigorú eljárást fogunk ellenetek indítani”.

A királyi parancsot a pozsonyi káptalan kézbesítette az országgyűlésen jelenlévő Bánffy Lászlónak. Ő azt felelte, régen járt Zalában, nem tud semmit az ügyről. E dologban pedig csak a püspök, az egyházmegye cenzora az illetékes.

A kancellária megküldte a királyi rendeletet a zalai alispánnak, ez tudatta főispán társával, Bánffy Miklóssal. Nem volt más kiút: Hoffhalternek távoznia kellett a várból. Átkelt a Dráván Zrínyi György birtokára, Nedelicére, azaz a muraközi Drávavásárhelyre. Ott Zrínyi támogatásával négy horvát könyvet nyomtatott: Bucsecs Mihály belicai lelkész protestáns szellemű vitaíratát, kátéját, és Újtestamentum fordítását, valamint kiadta horvát nyelven Werbóczi Tripartitumát*, a Hármaskönyvet.

A királyi hatalom egyre erősödő érvényesülése láttán Hoffhalter kénytelen volt itteni munkáját is feladni, annál is inkább, mert nyomdáját ellenfelei szétverték, kiadványait elégették. 1577-

től haláláig, mintegy kerek évtizeden át a debreceni nyomda vezetője volt. Nemcsak betűit, hanem fametszeteit is maga készítette. Muraközi segédjét, Csáktornyai Jánost is magával vitte Debrecenbe. Utóbb, halála után a muramenti nyomdász került a debreceni nyomda élére 1596-ig.

Bécs és Gyulafehérvár, Alsóindva és Debrecen, Sempte és Nedelice így írták be kitörölhetetlenül a maguk és nyomdászaik, prédikátoraik és patrónusaik nevét a magyar irodalom és egyháztörténet kitéphetetlen lapjaiba.

KULTSÁR, A LELKIPÁSZTOR.

A vázlatos korrajz, a segítő patrónus és a hányatott életű nyomdász megismerése után szűkítjük le vizsgálódásunkat a könyv írójának a személyére. Ki is volt Kultsár György? Milyen teológiai irányhoz tartozott? Hol és mikor ordnálták lelkésszé? Hol és hogyan ért véget az élete?

Megañnyi nyitott kérdés. Sem az irodalom-, sem az egyháztörténészek nem tudnak mindenre részletes feleletet adni. Egyesek göcseji tájszólást vélnek írásaiban felfedezni, ezért zalamegyeinek tartják. Mások arra figyelnek fel, hogy egyik évben (1573) mesternek, a reá következőben már prédikátornak vallja magát. Lehet, hogy valahol külföldön magiszteri* fokozatot szerzett, s ennek magyar megfelelője a „mester”,

de van olyan forrás is, amely éppen azt emeli ki a múlt homályából, hogy „nagy gondja volt a helybéli oskolának minő jobb karba való helyhez-tetésére”. Egyesek szerint messzebb Észak-magyarországon volt lelkész, ahonnan elűzve jött Bánffy birtokára, — de ez is csak feltevés.

Legrégibb említői református püspökök és egyháztörténészek. Geleji Katona István — Bethlen Gábor és a két Rákóczi udvaripapja és püspöke — református prédikátornak mondja. Debreczeni Ember Pál — a német Lampe által 1728-ban kiadott egyháztörténetében — úgy ír róla, mint aki zalamegyei szenior* is lett volna. Bod Péter Magyar Athenasa szerint (1766), „Koltsár György lindvai prédikátor, írt ahhoz az időhöz alkalmazott jeles és tudós könyveket...” A későbbi kutatók többsége azt emeli ki, hogy „pártfogója családjának kedves és bizalmas embere lehetett”, mivel Katalin leányuknak keresztapjául is választották. Legtöbben abban egyeznek meg Kultsár értékelésében, amit Zoványi Jenő így fogalmazott meg: „az egységes protestantizmus szellemében, minden megkülönböztető felekezeti felfogásnak alig kivétel nélkül óvatos mellőzésével, de egy helyen a helvét irány szellemében készültek művei”.

Ezt a megállapítást az a megfigyelés is alátámasztja, hogy második műve, — a Zrínyieknek ajánlott párbeszéd a kísértő és a bűnös között, — egy irénikus irányzatot képviselő német teo-

lógus, Urbanus Rhegius könyvének (Frankfurt, 1545) a fordítása. Kultsár tehát Rhegius (Rieger) Orbán személyében olyan teológust választott ki, akiben ökumenikus szellemben érvényesül a zwingliánus és lutheránus felfogás.

Kultsár György személyének és munkásságának értékelésénél azonban — különösen ha a kezünkben lévő kis munkájára figyelünk — elsődlegesen nem a felekezeti hovatartozás a mérvadó. Ehelyett, és a dogmatikai okfejtések helyett legyen most a Szerző saját lelkipásztorkunkká.

Elmélkedéseit és igehirdetéseit elemezve, két sajátos pásztori vonására figyelhetünk fel. Az egyik széles ölelésű: kiterjed a földi élet számos egyéni és társadalmi területére. Erkölcsi célzattal foglalkozik a nép szokásaival, feddi a bűnöket, útbaigazítja a tévelygőket, leleplezi a babonákat. Ime egy példa: a kánai menyegzőről szólva int arra, hogy a lakodalmaktól legyen távol a tobzódás, a kevélység, a mértéktelenség, a fajtalan beszéd és cselekedet.

Célba veszi az egyházi, közelebbről a papi élet visszásságait is. A lusta prédikátorokról például így ír: „...panaszolkodások és vádolások számtalanszor mennek az Úr Istennek eleiben mostanában is az tunya prédikátorok és papok felől”. De szót emel egyben „a hamis, veszteg, heverő* és nyúzó fosztó fejedelmek felől...”, kik különböző féle elszenvedhetetlen ostor-adókkal,

munkákkal, törvénytelen ségekkel nyúzzák fosztják és vesztegetik az szegény községet..."

Lelkipásztori szolgálatának fő iránya azonban vertikális: az örökkévalóságra, az odafelvalókra akarja hallgatóinak és olvasóinak a figyelmét irányítani.

Írása rádöbbsenti olvasóit — velünk is ezt mondja, — hogy számos dolgunk mellett egyről feledkezünk meg leginkább: az örök élet kereséséről. Tudjuk, hogy ez a halálon át fog történni, de éppen a halálra vagyunk legkevésbé felkészülve. Kultsár arról az előkészületről szól tehát, amellyel az örök életre, az üdvösségre juthatunk.

Négy részre osztja fejtegetéseit. Az első szól az ember életének rendjéről, a második a halálra való felkészülésről, a harmadik az ördög kísértéseiről, a negyedik pedig a hívők halál előtti vígasztalásáról.

Hogyan foglalható össze ennek a lelkipásztori előkészítésnek a tartalma és üzenete? Milyen meditációra serkent könyvének — Dévai Mátyás kátéjának megállapításával szószerint egyező — első mondata: „Azt szokták az embörök mondani közbeszédben, hogy nincsen jobb annál, mint aki meghal s idvezül"? — Pásztori intése így hangzik: 1. — legyünk készek minden szenvedésre, 2. — kövessünk szent és keresztyén életet, 3. — az Isten Igéjéből megértett igaz úton kívül ne keressünk más utat, 4. — az életünket csak zárándokútnak tekintsük.

A második rész gyakorlati feleletet akar adni arra, hogy miként készülhetünk jól fel a halálra. Kétféle állapotunkról szól. Ha egészségesek vagyunk, éljünk gyakran az Ige hallgatásával, és ne szabjuk magunkat e világ szokásaihoz. Ha betegség látogat meg minket: ne háborogjon a szívünk, imádkozzunk, hívjuk magunkhoz lelkipásztorunkat, valamelyik hívő atyánkfiát s lelki fájdalmainkat osszuk meg velük. Környezetünktől kérjünk, s adjunk is nekik bocsánatot. Imádkozzunk ellenségeinkért és nekik is bocsássunk meg. Tegyük vallást hitünkről, és ajánljuk az Úr kezébe lelkünket.

A könyv harmadik része a Sátántól jövő kísértésekre figyelmeztet. Részletesen felsorolja azokat a bűneinket, amelyeket az ördög reménységünk elvételére tár elénk. De arra is int, hogy a Sátán is ismeri a Szentírást, és gyakran annak igéivel akarja igazát bizonyítani.

Végül az evangélium vigasztalásával vesz tőlünk búcsút a szerző. Vallja, hogy a bajok és nyomorúságok is üdvösségünkre vannak, s aki azokat adja, úgy el is veszi majd. Krisztus példájával kell járnunk, a keresztségben kapott ígéretbe kell fogódnunk. Az örök halált már legyőzte Krisztus, ezért lehet miénk az örök élet reménysége.

Záradékkul néhány lapon a megboldogult, és az elkárhozott lelkek állapotát vázolja a lendvai prédikátor, hogy kortársait — és a ma nemzedékét is — válaszút elé állítsa.

Talán megérezte, hogy rövidesen néki is szembe kell néznie — mint ahogyan nekünk is, — a közelgő halállal. Hoffhalter lendvai nyomdájával együtt ő is eltűnik a szemünk elől. Kanizsai Pálfi János dunántúli református püspök feljegyzése szerint már 1577. június 11-én elhunyt.

E könyve utolsó igéivel nemcsak másokat, hanem önmagát is felkészítette az utolsó útra: „Krisztus Urunk arra int: vigyázzunk, mert nem tudjuk az ő eljövételének óráját, hogy méltóknak találtsunk őhozzá, és megállhassunk az ő színe előtt. Kire adjon segítséget a kegyelmes Isten, a Krisztusnak érdeméért. Amen!

Dr. Fabiny Tibor

Az előszóban idézett latin szöveg magyarul:

1. Történeti Kalendárium, melyet kittingeni Eber Pál szerkesztett, amelyet Wittenbergben másodszor és bővítve Rhau György örököseinek műhelyében nyomtattak 1551-ben.

2. 1560. Melanchton Fülöp délelőtt 7 órakor az Úrhoz költözött.

3. ...a pokolba.

4. Te, aki ezt Melanchtonról feltételezted, meglásd, nehogy te magadat taszítsd a pokolba vakmerő bíraskodó ítéleteddel, amellyel a te testvéredet elítélted. Ugyanis nem ember dolga ítélni, hanem egyedül Istené.

5. Kultsár György Mester.

6. Keresztelte Kultsár György.

Rövid tájékoztató a mai helyesírás alkalmazásáról.

Szeretnénk megőrizni e könyvnek, vagyis a XVI. században írásba rögzített magyar beszédnek a zamatát, hangalaki sajátosságait. Mivel e művecske kiadásával szélesebb olvasó közönség érdeklődésére számítunk, a szöveget a mai helyesírás szabályaihoz alkalmaztuk, az eredeti hangalakot azonban minden esetben nagy féltéssel megőriztük.

Ez természetesen nem volt könnyű feladat. Könyvünk ugyanis a magyar nyelvű nyomtatványok sorában a kilencvenhatodik termék. Jószerével ekkortájt zárult a kódexek korszaka.

A kódex kézzel írott könyv, mely a középkori magyar nyelv terjedelmesebb emlékeit őrizte meg. A magyar nyelvű kódexek száma aránylag kevés, mivel a kódexeket zömmel latin és görög nyelven írták sajátos írástechnikával. Évszázadok során a lassú és fárasztó kézzel írás munka-megtakarítása céljából egységes rövidítések, összevonások, szó- vagy szótagjelzések alakultak ki. A középkori írástudó emberek műveltsége a betűk ismerete mellett ezeknek a jelzéseknek az ismeretét is jelentette.

Ettől a kódex-írástechnikától a nyomtatásos technika még sokáig nem tudott megszabadulni. A nyomdászok is lépten-nyomon alkalmazták a rövidítő, munka-megtakarító jelzéseket. Példá-

ul a Christus nevet a kezünkben lévő könyv is így írja: Chrūs, vagyis a szó közepén lévő három hangzót az u betű fölé tett kis vízszintes vonalkával csupán jelzi. Még néhány érdekes példa: elevēség = elevenség, nē = nem, ēberē = emberem, gyötrelēnek napja = gyötremnek napja, és így tovább. A nyomtatásos technika még nem ismerte fel végső rendeltetését, hogy az nem csupán tömeges sokszorosítás, hanem az élő beszéd rögzítése. Az olvasó immár mentesül a bonyolult munka-megtakarító jelek megtanulásától. Természetesen a cél és gyakorlat felismerése nem ment máról holnapra. Balassa József „A magyar nyelv életrajza (1937.) című munkájában (85. l.) állapítja meg: „A nyelv írásba foglalása a könyvnyomtatás megindulásakor még nagy nehézségeket okozott”. gondoljunk csak a magánhangzók rövid vagy hosszú voltának, vagy a kettős mássalhangzóknak a jelölésére, különösen pedig az ö és ü hangzóknak az o és u-tól való megkülönböztetésére.

Nehezen megválaszolható kérdés elé állít bennünket a könyv nyelvének erősen ö-ző nyelvjárási jellege. Zalaiban ugyanis soha nem volt olyan mértékű ö-ző nyelvjárás, mint amilyent a könyvben találunk. Végh József nyelvjáráskutató szíves közlése szerint Szlavóniából, a Drávamellékről szivároghatott fel Zala déli szegélyvidékére enyhe ö-ző beszéd. A megye lakosságának nyelvhasználatára a Kultsár könyvében észlelt erős ö-zés

nem jellemző. Horváth János göcseji tájszólásnak ítéli Kultsár nyelvét. (Reformáció jegyében. 1953. 422. l.) Észlelni fogja azonban a kedves Olvasó, hogy a könyv ö-ző beszéd módja nem egységes, bizonyos hullámzást mutat, mert a végső szakaszban olyannyira enyhül az ö-zés, hogy már szinte átcsap az i-ző tájszólásba. Nem könnyű eldönteni, hogy a nyomdász mennyiben avatkozott be Kultsár kéziratának „áthangolásába”.

A szavak, képzők, tagok hangalakja több esetben eltér a mai hangzástól. Ilyen jellemző sajátosság a könyvben, hogy a mai szóvégi u, ü helyett o, ö-t használ: készölet, értéközzönk, elvetemölt, gyöngyörőség stb.

Az igeekötőket, az összetett szavakat rendszeresen különírja. Mivel a mai helyesírás alkalmazása a hangalakot nem befolyásolja, e szerint írom.

Bizonyos szavakban sajátos kettős hangzóval találkozunk, nevezetesen az ei, illetve ej jellel. Például: feszejtetött, tanejtás, idvözejteni, nehezejt, stb. Jelenlegi tudásom szerint nem tudom, hogyan ejtették ezt a hangzót, ezért a könyv jelzését megtartom.

Gyakori a szóbelisben az s és f hangzók kettőzése: háborusság, sokasság, erőssejtse, vallássá, stb. Mivel a hangalakra nincs hatással, ezt a szokatlan kettőzést mellőzöm.

Gondot okozott a kell ige kilencféle változata: kel, keli, kely, kell, kelli, kelly, kellyen,

kellyön, köllyön. Valamennyi esetben a mai kell alakot írtam. Viszont a kellyen, kellyön, köllyön, esetében a kelljen, kelljön, kölljön alakra írtam át.

Az is kötőszót a nyomdász állandóan egybeírja a megelőző szóval: aztis, Dávidis, tudodis, stb. A mai szabály szerint különírtam.

A te és ti személyes névmásokat mindig lágyító h-val írja a könyv: the, thi, thégöd, thi néktök, stb. A néma h-t, mivel hangzási jelentősége nincs, elhagytam.

Bár gyakran használja az sz kétjegyű mássalhangzót, mégis rendszeresen előfordul, hogy a szóbelsőben az sz és z hangok jelölésére egyaránt a z betűt használja: rézőgösködés, ragazkodás, de idvezejt, győzetik, stb. A hangzásnak megfelelően az sz hangzót a mai helyesírás szerint írtam.

Nagy bizonytalanságot tapasztalhatunk a többi kétjegyű mássalhangzó jelölésében. Ilyen jeleket alkalmaz a könyv:

a cs jelölésére ts, cz, czy, tz,

a gy jelölésére: gy, gi, g,

az ly jelölésére: ly, li, l,

az ny jelölésére: ny, ni, n

a ty jelölésére: ty, ti.

Tekintettel arra, hogy a hangalakon semmi változást nem okoz a mai helyesírásunk jelölésmódja, valamennyi kettős mássalhangzót a mai szabály szerint írtam.

A latin írásmódból átörökített szóvégi $c = k$, valamint a szóbelsőben a $ck = kk$ hosszú mássalhangzót a mai jelzés mód szerint írtam.

Ugyancsak latin örökség az u -nak v -ként, és viszont a v -nek u -ként való használata. A könyv írásmódja nem szolgálná a könnyű olvasás lehetőségét, ezért az u és v betűket a mai hangzás szerint írtam.

Végül megemlítem, hogy a korai magyar nyelvű nyomtatványok szövegében előfordulnak olyan szavak, amelyek a mai kifejezésformától eltérnek: bocsátta = bocsátotta, környölönk = körülötünk, megbocsáttad = megbocsátottad, stb. Vagy vannak olyan szavak, amelyek más értelmet nyertek: eltáplál = gondot visel, enyhíti = szelídíti, értekezik = tudakozódik, stb., vagy ma már kivesztek a használatból: alit = vél, gondol, ingyen sem = nem is, nemhogy, lam, vagy nam = mert, marhád = vagyonod, minöm, = csak nem, stb. Ezeknek a szavaknak szükséges értelmezést a szöveg végén betűrendes szótárban közlöm.

A bibliai utalásokban Kultsár a bibliai könyv megnevezése mellett csak a fejezet számát adja. Az utánkeresés megkönnyítésére a versek jelzését a fejezet száma után zárójelben közlöm. Kultsár György ebben a kis munkájában nem kevesebb, mint 229 bibliai idézetet ad, tizenhét évvel a vizsolyi Biblia megjelenése előtt. Azt nem tudom, hogy a Vulgatát, Bézát, vagy Erasmus-kiadványt használt-e, bár a bibliai könyvek latinos

neve a Vulgatára utal. Szükségesnek tartom, hogy a bibliai könyvek ma kevésbé ismert latinos nevét, és alkalmazott rövidítésüket felsoroljam párhuzamosan a ma használatos nevekkel és rövidítésükkel.

Nem mulaszthatom el, hogy e sorok befejezése előtt hálás köszönetet ne mondjak azoknak, akik megható készséggel, az ügy szentségére tekintő segítséget nyújtottak. Végh József nyelvjáráskutató a nehezebb nyelvtani és átírási kérdésekben adott hasznos tanácsokat. Muraközy Gyula tanár úr a latin nyelvű ajánlólevél fordításának javításában, csinosításában volt szíves segíteni. Szabó András gyűjteményi munkatársnak az átírási hibák kiszűréséért és a „nihil obstat” ki mondásáért mondok köszönetet.

Az a reménységem, hogy ezek a segítő szándékú megjegyzéseim nem szegik kedvét a kedves Olvasónak, sőt inkább „görjesztik” érdeklődését a 416 évvel ezelőtt napvilágot látott kis munkának a végigolvasásához. Bizonyos vagyok abban, hogy a maga korában országos közkedveltséget nyert könyvecske nem csupán irodalmi élvezetet, hanem komoly lelki meggazdagodást is fog nyújtani.

„Azért ezt a munkát jó névvel vegyed, hű Olvasó!”

Nyíri Sándor

GENEROSO ET MAGNIFICO DOMINO

Domino Nicolao Banfi de Alsólyndva, Comiti comitatus Szaladien. ac Sacrae Caesareae et Regiae Maiestatis Pocillatori, etc. Domino suo gratiosissimo, a Deo Patre per Christum restauratorem humani generis, Gratiam et pacem humilime praecatur.

Cum cogitarem Magnifice Domine, quo possem bene meritis Magnificentiae Vestrae in humilimum servitorem suum exhibitis respondere, traditas* quidem ingenioli mei multum me a conatu deterrebat. Cum propterea, quod video apud Magnificentiam Vestram virum undique eruditum esse, cuius etiam doctrina V. M. <Vestra Magnificentia> in puericia non infeliciter usa est, tum vero, quod haec civitas M. V. <Magnificentiae Vestrae> piis et doctis viris nunquam destituatur, qui mea scripta, si quid delinquerem, vel ignoranter committerem, mox ad amussim protracturi essent. Ut taceam Vestrae Magnificentiae iudicium perspicacissimum, quo solet etiam quamlibet exiguam rem ad trutinam revocare. Tamen propter benivolum M. V. <Magnificentiae Vestrae> erga me animum, et ob singularem in studio et propagatione Evangelii diligentiam, quam alias saepius, nunc autem apprime cognovi, non potui quiescere, quin meam in M. V. <Magnificentiam Vestram> gratitudinem, humilemque su-

biectionem, munere qualicumque declararem. Idque potissimum propterea, qui cerno V. M. *<am Magnificentiam>* maximo studio et amore verae Religionis teneri, operamque dare, ne vera doctrina labascat, sed excitetur et conservetur. Et certe Heroicis* viris, virtutumque praeclararum alumnis danda est opera, ne praestantiam naturae quavis torpedine, aut incuria denigrent et sepeliant, sed igniculos illos coelestes et semina melioris naturae, doctrina, optimisque moribus excitent et conservent. Neque enim absque hac diligentia praestantes naturae integrae manebunt, sed degenerabunt facile. Nam Diabolus praecipue viros Heroicos et singulari virtute praeditos magis solet circumvenire, et quicquid optimum in mundo est et excellit, id sua vafricie deturbare solet, et deicere in imum. Ideo insensissimus hostis humani generis Heroicis viris magis insidiatur, quos Ecclesiae Dei et politiis plus profuturos intelligit. Est igitur omnibus vigilantia et sobrietas, aliisque piis exercitiis, opus, praecipue vero Heroicis naturis. Nam cum omnes homines propter hanc praecipue causam edantur in lucem, ut per ipsos noticia veri Dei, et cultus Ecclesiae conserventur et propagentur ad posteritatem. In primis hoc opus Deus a familiis Generosis postulat, ut iuvent et promoveant salutarem et veram vocem traditam divinitus de aeterno Deo, et filio eius coeterno, Domino nostro Iesu Christo, et aeternis beneficiis, quae Deus in humanum ge-

nus per filium contulit, alant coetus pie docentium, in suis ditionibus et politiis liberaliter, ex quibus aliquando pii promoveantur Ecclesiae Athletae, qui Verbum domini disseminent in mundo.

Cum autem viderem statum huius temporis, in quo tot passim invadunt homines morbi, calamitates, miseriae, infortunia, fiunt praeterea vastationes regnorum, scholarum et piorum coetuum, crudeliter enim pii doctores et confessores verae doctrinae icarcerantur, aut in exilium relegantur, nonnulli vero illorum igni traduntur, aut alio genere mortis interficiuntur. Scripseram Magnifice Domine in meo Exilio, exiliorum consolationem, et relevamen aerumnarum non ut saltem mihi ipsi aggratularer, sed ut opusculum foret etiam aliis piis consolationi. Ubi vitam hominis Christiani, seu Spiritus complexus sum, Vestra autem Magnificentia hunc libellum humilime offero, ut sub patrocinio tam pii Magistratus, et optime meriti de studiosis Religionis prodeat in lucem, et adversus insidias omnium aemulorum tuto permaneat, sitque perpetuum inditium meae, uti miseri servitoris et subditi, observantiae in V. M. (Vestram Magnificentiam), cui me, meosque et omnes meas operas humilime dedico. Oroque ut hanc meam meditaciunculam V. M. (Vestra Magnificentia) pro suo candore, aequi bonique consulat. Quam optimus Iesus una cum suis dignetur in

annos innumeros foelicem, salvam et icolumem
conservare diutissime.

Lyndvae die Augusti 28. Anno 1573.

Magnificentiae Vestrae

Humilis subditus

Georgius Kultsár.

Nemzetes és nagyságos alsólindvai Bánfi Miklós úrnak, Zala vármegye főispánjának, ő császári és királyi felségének főpohárokának stb., legkegyelmesebb urának az emberi nemzetséget Krisztus által helyreállító Atya Istentől a legalázatosabban kegyelmet és békét kíván.

Nagyságos uram, amikor azon töprenkedtem, hogy mi módon tudnám viszonzni a jótéteményeket, amelyeket Nagyságod, mint legalázatosabb szolgájának juttatott, szándékom megvalósításától nagyobbára képességem elégtelen volta tartott vissza. Egyrészt azért, mert látom, hogy Nagyságod mellett volt egy minden tekintetben művelt férfiú, akinek tudományát Nagyságod gyermekkorában sikeresen elsajátította. Másrészt az is kétségtelen, hogy Nagyságodnak ez a városa soha nem volt istenfélő és tanult férfiaknak híjával, akik írásaim tudatlanságból,

vagy figyelmetlenségből eredő valamennyi hibáját világos ítélettel napvilágra hoznák. Hogy ne is említsem Nagyságod éles ítélőképességét, amellyel szokása szerint a kis dolgokat is mérlegre veti, hasonlóképpen Nagyságod irántam való pártfogó lelkülete miatt, és az evangélium tanulmányozásában és terjesztésében megnyilvánuló egyedülálló szorgalma miatt, amelyet máskor is gyakran, de most különösképpen megtapasztaltam, nem állhatom meg, hogy Nagyságod iránt érzett hálámat és alázatos tiszteletemet valamilyen ajándékkal ki ne fejezzem. És erre leginkább az indít, mivel észlelem, hogy Nagyságodat az igaz vallás igen nagy buzgalma és szeretete tölti el, és gondot fordít arra, hogy az igaz tudomány ne ingadozzék, hanem megerősödjék és maradandóvá váljék. Mert bizonyára a főrangú férfiak és a kiváló erényeken nevelkedet emberek kapták azt a feladatot, hogy a természet kiválóságát semmiféle fásultsággal vagy hanyagsággal meg ne szégyenítsék és el ne fojtsák, hanem azokat a bizonyos égi szikrákat és a jobbik természet csíráit a tudomány és a legjobb erkölcsök segítségével megerősítsék és megőrizzék. Hiszen e nélkül az igyekezet nélkül a természetadta kiváló vonások sem tudnak sértetlenül megmaradni, hanem könnyen elkorcsosulnak. Mert az ördög főleg a főrangú és jeles erkölcsökkel teljes férfiakat szokta leginkább behálózni, és valami a világon a legjobb, és ami kitűnik, azt szokta a maga

furfangjával ledönteni és mélybe taszítani. Ezért az emberi nemzetség főrangú férfiainak ez a legkevésbé észrevehető ellensége leginkább azokra leselkedik, akikről gyanítja, hogy az egyháznak és az államnak jövődó godviselői lesznek. Mindezeknek szükségük van tehát, de leginkább a főrangú származásúaknak éberségre és józanságra, és más kegyes gyakorlatokra. Hiszen minden ember kiváltképpen ez ok miatt születik e világra, hogy általuk az igaz Isten ismerete, és az egyház isteni szolgálata fennmaradjon és az utókorra átöröklődjék. Isten ezt a feladatot elsősorban a nemes családoktól követeli meg, hogy azok támogassák és elősegítsék isteni végzésből az üdvösséges és igaz Igét, amelyet az örökkévaló Isten és az ő mennyei Fia, a mi Urunk Jézus Kisztus bízott rájuk, továbbá azoktól az örökkévaló kegyelmi ajándékoktól, amelyeket Isten az emberiségre fiúról fiúra kiárasztott, hogy birtokaikon és városaikban táplálják az istenfélő tanítók társaságát, akik közül egykor az egyház jámbor bajnokai kerüljenek ki, akik az Ur Igéjét a világon elterjesszék.

Eközben azonban látom a mai kor állapotát, hogy az embereket oly sokféle betegség, baj, nyomorúság, szerencsétlenség támadja meg, továbbá országok, iskolák, istenfélők gyülekezetei válnak a pusztulás martalékává, az igaz tudomány kegyes tanítóit és hitvallóit ugyanis kegyetlenül bebörtönzik vagy száműzetésbe küldik, némelyeket

pedig közülük máglyára hurcolnak, vagy a halál más nemével ölik meg. Nagyságos Uram! Számkivetésem idején a száműzötteknek írtam egy vigasztaló beszédet, hogy azzal enyhítsem nyomorúságukat, de nem azért tettem azt, hogy azzal magamnak valamiféle hírnevet szerezzek, hanem hogy művecskémmel más istenfélőknek is vigasztalására szolgáljak. Miután összefoglaltam a keresztyén, avagy lelki embernek az életét, a legalázatosabban ajánlom Nagyságodnak ezt a könyvecskét, hogy az egy oly istenfélő, és a váláshoz való vonzódásával annyi érdemet szerzett Előljáró támogatásával jelenjék meg, s minden irigykedés csalárdságával szemben biztonságban maradjon, és legyen annak örök jele, hogy én mint könyörületre szoruló szolga és alattvaló, tisztelettel adózom Nagyságod iránt, akinek magamat, családomat és minden munkámat a legalázatosabban kegyességébe ajánlom. Kérem tehát, hogy eme kis elmélkedésemet Nagyságod a maga kegyessége szerint szíveskedjék jó szívvel fogadni. A legeslegjóságosabb Jézus pedig méltóztasson családjával együtt számtalan éven át igen sokáig boldogságban, üdvösségben, egészségben megőrizni.

Lindván, 1573. évnek augusztus 28-án.

Nagyságodnak alázatos szolgája

Kultsár György.

AZ HALÁLRA

való készületről rövid tanóság,
melyben az körösztvény embernek,
aki az Isten országát akarja keresni,
életének rendi íratattik meg.

Az
Alsólindvai KULTSÁR GYÖRGY
Mester által a szentírásból
és tudós Doktorok írásaiból szedettetett.

2. Timot. 3, <16—17.>

Minden írás, mely az Istentől és az ő ihléséből
vagyon, hasznos az tanejtásra,
megfeddésre, megjobbításra, és oktatásra,
mely az igazságban lézön, hogy az Istennek
emböre ép legyen mindönféle jó
cseleködetökre készítettvén.

AZ HALÁLRA való készöletről.

Azt szokták az embörök mondani közbeszéd-
ben, hogy nincsen jobb annál, mint aki meghal s
idvözül. És bizony dolog is kedig* az, mert azt
tudjuk, hogy ez világ elmúlándó mindön ékössé-
gével egyetömben, és csak az örök élet marad
meg az híveknek, mely életöt nem történetből*
talál meg az embör, hanem Isten az ő irgalmas-
ságából adja ingyen az ő szent fia érdöméért. És
mindezáltal ugyan nagy fáradsággal kell azt ke-
resnönk, s munkával is találhatjuk meg. Mert mint
az madár az repölésre, akképpen az embör sok
munkára és fáradságra teremtött. Amint az Jób
bizonyítja. Jób 5, <helyesen: 7,1..>

De mindannyi sok rendbéli munkák közöl, me-
lyek ez világon vadnak*, egy kiváltképpen való
vayon, az örök életnek kereseti* tudnia illik,
mely ugyan nagy fáradságot kíván mitölönk, és
erős készöletöt. Mert az halálon által kell men-
nönk, ha oda akarunk jutni, és annak mindön ret-
tögésit meg kell csuffolnunk*. Im látjok kedig*,
mely igen gondviseletlenök* és készületlenök az
emberek az halálra, mely által az életre juthatná-
nak, hogy csak ez világi jószágoknak keresetire*
estenek, s amaz örökkévalók csak eszökbe sem
jutnak, miért* hogy az Ádám eseti* után fölötte
igen megromlott az természet.

Azért az én elmémnek rövid volta szerint arról akarok az eszközeletről szólanom, mely által az örök üdvösségre jutunk. De hogy inkább megértessők ez dolgot, négy részre osztom:

1. Először szólok az embernek életinek rendiről.

2. Az halálra való eszközeletről.

3. Az ördögnek kísértetiről.

4. Az vigasztalásokról, melyekkel az hívek magokat vigasztalják az halálnak előtte, és az halálnak óráján is.

ELSŐ RÉSZ.

I.

Hogy mindön embörnek ki kell múlni ez világból.

Nem csak az emböri nemzetnek állapotjából, ki az fölségös Istennek képére és ábrázatára törmötött, de még mindön terömtött állatoknak is az ő állapotokból és életöknek rendiből tetszik meg az, hogy itt megmaradandó országunk és városunk nincsen, az mint az Istennek választott edénye az nagy szent Pál tanóbizonyságot teszön róla. Heb.*13,.. <14.>

Mert látjok, hogy ez világnak mindön ékösségi elmúlnak s elváltoznak. Sőt noha ez világnak

kezdetitől fogva nagy sok győlésök*, tanácsok, sinatok* és hatalmas császároknak, királyoknak, s erős férfiaknak végezési voltanak. De senki semmi módon ebben módot nem talált, hogy valami-képpen az halált eltávoztathatta volna, avagy hogy ez világnak ilyen nömös és szép ékössége romlandóságot ne látna. Mert mindön törömtött állatok csak úgymint egy horáiglan* vadnak*, és hirtelenséggel lábbal mutatnak*, mint az mezei szép virágok. Azért nyilván az embör életének is vége leszön.

II.

Hányféle élete legyen az embörnek, és mindönik életben hány napja?

Mindön törömtött állatoknak romlandósági és elváltozási kedig* azt mutatják minékönk, hogy az embörnek kétféle élete vagyon. Az egyik idő szerint való itt ez világon. Az másik kedig* örökkévaló az másvilágon.

1. Az örökkévaló életben az embörnek egy napja vagyon, tudnia illik örökkévaló örömeinek és vígasságnak napja, minden hű keresztyénnek. Az hitetlenöknek kedig* örök keserösségnek és gyötremeinek napja.

2. Az idő szerént való életben az embörnek három napja vagyon: Kettei* szomorúságnak. Az harmadik vígasságnak napja.

a.— Az szülésnek napja szomorúságnak és siralomnak napja azokáért, hogy mihelyen az gyermek születik, legottan sír.

b.— Az utolsó nap is nagy szomorúságnak és köserőségnek napja.

c.— Az megházasulásnak napja vígasságnak és örömnek napja.

III.

Az embörnek mindönikféle napjokra való készöletökröl.

Az embörök ez három rendbéli napjokra az idő szerént való életben nem mind egy módon készölnek. Mert az két első napra nagy készöletök vagyon.

1.— Az születésnek napjára nem csak atya, anya készöl, de még az fiak is mindön esztendőben aznapra reá készölnek, és az napot lakodalommal tisztölik.

2. — Látjok azt is, mely nagy készöletök vagyon az emböröknek az megházasulásnak napjára. Azért arról most nem szólok.

3. — De az utolsó napra mentöl kevesb készöletök vagyon az emböröknek, maga* erre főkép-

pen reá kellene az emböröknek készölniök. Mert ennek sem horáját* sem napját nem tudják. Mint-hogy az két első napnak az horáját* is tudják.

III.

Micsoda legyen oka az készületlenségnek?

Az emböröknek az utolsónapra való készületlenségöknek oka ez: mert ez világra estenek* az embörök, más életöt nem tudnak, sem kívánnak ez idő szerint való életnél. Nem kívánják az örök-kévalókat, melyek szöröztettek minékönk az mi Urunk Krisztusnak általa.

V.

Mint élnek ez világiak ez világon?

Mindönöstől fogva kedig* az, kik ez világnak adták magokat, három rendbéli dologban helyhözötték életöket e világon, de az jövendőre semmi gondjok nincsen.

1. Annak okáért nagy sok embörök ez világi életöket vagy gyönyörösségben helyhözöttetik, mint az urak és hatalmasak, kiknek nincs az örök élet felől várakozások, hanem az ő életöket hasonló-

nak tartják az oktalan állatoknak életihöz, kikben az élet után semmi elevenség nem leszön.

2. Vagy kegyötlenységökben és nyomorultakon való hatalmaskodásban, kik azt reménlik, hogy ez világnak soha vége nem leszön. Maga* mindönök elmúlnak, amint megmondám, kit szömönkkel is látunk.

3.— Avagy kedig* jóságos cseleködetöknek követésében, és békességös és csendes életben. Amint az pogány bölcsek csak evégre igazgatták életöket, hogy ők egyebek nyomorítása nélkül* csendesen élhettének volna. És vötte nek eleikben néminemő cseleködetöket és életnek rendit, kiket követtének, kikért azt gondolták, hogy az ő lelkök jóval illetetik az mindönök teremőjé-től. De még azt sem hitték, hogy testök föltámad az másvilágra. Ez volt azoknak életök, kik mindönöstől fogva csak ez világhoz ragaszkodtanak.

VI.

**Mint kelljön az köröszyénnek élni
ez világon?**

De nem ez az istenfélő hű köröszyén embörnek életi ez világn, valaki megismerte azt, hogy mindönöknek vége leszön, mindönöket el kell hagyni, és más életre kell menni. Mert bizonynyal vitézködés* az emböri élet ez velágon, amint

szent Jób mondja. Jób 7, <1> <lásd még Jób 14,14..>

1. — Kívánja azért az Úr Isten, hogy a z ő szent fiának reménységéből ez világon mindön háborúságok szenvedésére készök legyönk. Mert háborúságok által kell mennyeknek országába bémennönk.

2. És hogy szent és körösztýén életöt kövesönk, förtelmességöket eltávoztassunk, bálványozásokat, hamis eskivésöket, haragtartásokat, és egyébféle számtalan vétkeket. Amint az nagy szent Pál tanejt, így szólván: Ez az Úrnak akarat, hogy ti szent életök* legyetök, mert azt mondom tinéktök, hogy egy bálványimádó is, egy idegönisten-hívó is, egy ragadozó is, egy parázna is, etc. soha Isten országát nem veszi. 1. Kor. 6, <9 – 10.>

3. Harmadszor, hogy Isten beszédéből megértök az igaz útat, és azon járjunk, ne gondoljunk magunktól más útat, mint ez világiak cselekösznek Mert az Krisztus az mi Urunk, azért ötet végök elönkben életönknek mindön rendiben.

4. Negyedször, hogy az életöt tartasuk csak zarándokságunknak, nem örök hazánknak. Azért ebből mindönkor kivágyódjunk, és az örök hazánkra, azaz Isten országára viseljönk gondot. Ez rövideden az körösztýén embörnek életének rendi ez világon.

MÁSOD rész.

Az utolsó napra való készületről.

Miért, hogy nem élhetünk mindörökké ez világon, hanem ki es kell belőle mennünk, és az halálon által kell mennünk, ha az örök életre akarunk jutni? Arról akarok azért immár szólanom, az utolsó napra vagy az halálra miképpen kell embörnek készölni. Az két első napról és arra való készületről semmit nem szólok, mert az mi beszédink nélkül* is erre reá tudnak készölni az embörök, inkább fölöttébb is, hogynem mint kelene.

Hogy kedig* ugyan nyilván megmondjam, az utolsó napra nem csak betegségben, halálának előtte kell készölni az embörnek, mert igön néhez akkor készölni, hanem egészségében is, és életinek mindön rendiben.

I.

Miképpen kelljön egészségében embörnek az halálra készölni?

Es noha sok rendi vagyon annak, mint kelljön embörnek egészségében az halálra készölni. Mert mindazokban kell embörnek magát foglalni, valami az körösztén embörnek életéhez illik, úgy-

mint háborúságoknak békével való elszenvedésében, förtelmességöknek és mindönféle vétkeknek eltávoztatásában, az egy Krisztusnak követésében, Isten akaratának teljesítésében, atyfiúi szeretetben való foglalatosságában, ez életnek megútálásában, és az örök dicsőségnek keresetiben*, s egyéb efféle isteni félelőmből származott dolgokban. De mégis valami részt elővé* szám-lalok abban, miben álljon főképpen való készö-letünk egészségönkben az halálra.

1. Legelőször: Az Úr Istennek szent ígését kell minékünk gyakorta hallgatnunk, mely mindön nyomorúságinkban, bánatinkban, sőt még halálunkban is bátorít, biztat és vigasztal minket, és az halálért életöt mutat az Krisztus Jézusban.

2. Másodsor: Az halálról gyakorta megemlé-közzünk, hogy a bánt* eltávoztassok és magunkat az halálban biztassok. Azért mondja a Bölcs: Mindön te dolgaidban az halálról megemléköz-zél, és örökké nem vétkezzél. Eccles.* 7., <2>

3. Harmadsor: Vigyázzunk az Krisztusnak nap-jára. Akkor vigyázzunk kedig*, ha a bánt ma-gunkban megfojtjuk, ha ez világhoz nem ragaszkodunk, ha várjuk az Úrnak napját, és ha az Istennek parancsolatában járunk mindönko-ron. Erről szól az Krisztus szent Lukácsnál: Az ti ágyéktok fölövedözvén légyen, és égő szövét-nök legyön kezetökben, és hasonlatosak legye-tök az embörökhöz, kik várják az ő Urokat az menyegzőből, hogy mihelyön* eljövénd és zörge-

ténd, legottan megnyitják néki. Luk. 12, <36.>
Ebben áll embörnek főképpenaló készöleti az
halálra egészségében.

II.

Betegségében embörnek miképpen kell az halálhoz készöln?

Immár azt is megmondom, embörnek betegségének idején, az halálnak előtte, miképpen kelljön az halálhoz készölni.

Mikor látja azért embör, hogy az úr Isten avagy valami nagy nyomorúságot ereszt reá, avagy betegségöt, avagy kedig* valami kilömb* rendbeli csapást, aminthogy ez világ rendi háború, akkor ekképpen cselekdjék:

Legelőször: Amiképpen életinek mindön rendiben hogy az Krisztust kell követni az köröstyén embörnek, akképpen halálában is. És mindön kísértetöknek meggyözésében csak ötet kell szöme előtt forgatni, az ő hatalmas kezét és kedves akaratát rajta megismerni, hogy mint szintén egészségét hogy Isten ajándékának tartja, akképpen mindön nyomorúságát Istennek kedves akaratának ítélje, ne háborkodjék szívében, mint az istentelenök. Erre taneit szent Péter, mikor ekképpen szól: Az Krisztus kint szenvedött miérötönk, nekönk példát hagyván, hogy az ő

nyomdokit kövessök. 1. Pet. 2, <21.>. Ez kedig* az Krisztus nyomdokinak követése, hogy az Istentől reánk bocsátott körösztot békességgel viseljök. Amint Krisztus taneit, Mat. 10, <38.>

Ha nyomorúságban vagy azért, avagy betegségben, lásd meg, ha hasonlatos az te betegségöd, és nyomorúságod az Krisztus kínszenvedéséhez, az ő körösztfájához és töviskoronájához, kihöz soha semmimódon nem hasonlíthatod az te nyomorúságodat, mert nagyobbak ezök. Sőt ez világnak mindön nyomorúsági is nem érnek az mi Urunk Krisztus véres veretékével, kit az mi nagy sok bíneinkért* hullata ki az olajfáknak hegyén. Erre nézz azért, és békével szenvedd az tereád bocsáttatott betegséget.

Második készölet: Hogy az ördögnek mindön kísértetinek megfeleljön az embör, és az írásból azokat megcsuffolja. Mert oly igön dihös* ellenség az ördög, hogy ki mind ez világnak kezdetitől fogván szomjúhozta az emböri nemzetnek vesződelmét, és mindszenetlen arra igyeközött, hogy valami módon elveszthesse az embört. Amint szent Péter bizonyítja: Az ördög, mint egy sivó* oroslány, mindönkor környölönk* kereng, keresvén, kit közölönk elnyelhessen. <Lásd: 1. Pét. 5,8.>

Ennek az ő nagy dihösségének* és az ő sok álnokságának, melyekkel az emböri nemzetöt szokta kísérgetni, csakhogy Istentől elszakaszthassa, kétségbe ejthesse, és a kárhozatra magának tár sul vehesse, soha semmi módon ellene nem áll-

hat embör az Istennek ígésétől megválva. Mert csak az Istennek ígéje az erős fegyver ő ellene, és az igaz hit, amint szent Pál mondja: Vegyétök föl magatokra az idvösségnek sisakját és a Szentlélöknek fegyverét, mely nem egyéb az Istennek ígésénél, kivel az ördögnek tüzes nyilainak erejét elvehetjük és megolthatjuk. Ephes.* <6—17.>. Idvözítők is kedig* a Sátánnak mindön kísértetit csak az Isten ígéséből hozott bizonyságokkal győzte meg, szent Máté 4, <1—10.> részében.

Minémő kísértetökkel szokta kedig* az emböröket az ördög megkísértetni, arról ezután szólok, mert nem csak egyféle kísérteti vadnak*, hanem számtalanok, úgyannyira, hogy ahol egyik nem fog, ottan másikat támaszt az emböri nemzetnek vesződelmére.

Harmadik készöleti az embörnek az halálra ez: Hogy magát bátorítsa, biztassa és vígasztalja mindön nyomorúságában az úr Istennek kedves akaratával és végezött tanácsával, kinek híre nélkül* semmi nem eshetik az embörön. Sőt valamit reá bocsát, nem vesződelmére hanem idvösségére bocsátja, s nem úgy kísérti, hogy elveszön, de hogy magát és Istenét megismerje, s megmaradjon az örök életre. Mert jól tudja Isten, hogy az Ádám eseti* után annyira elvetemött* az emböri természet, hogy mindönkor csak a gonoszra vágyódik, és a test reá is vinné az embört az vétökre s hatalmat venne az lelken, ha Isten az ő Szentlelke által nem segéllené és győzedelmet nem venne rajta.

Azzal biztassa azért embör magát, hogy Isten nem kívánja az mi veszödelmönket, hanem idvöségönket, és azért bocsát csapást reánk, hogy az test az ő gonoszra való hajlandóságával bínbe* ne vigyen és a kárhozatba ne ejtsen. Mikor kedig* Isten nyomorgat, akkor, mint az kegyös atya, hogy vereséggel* szokta az ő engedetlen fiát az ő akaratának teljesítésére vinni, és kezéhez tanítani, akképpen Isten is az ő akaratára taneit és idvözeiteni akar. Amint szent Pál mondja: Mikoron gyötrettetönk, az Istentől taníttatunk, hogy ez velággal el ne vesszönk. I. Kor. 11, <32.>. Ismeg: Tudjok, hogy azoknak, kik az Istent szeretik, mindön, valami rajtok esik, javokra vagyon. Rom. 8, <28.>. Vadnak* több vígasztalások is, melyekről ezután szólok.

Negyedik készület im ez: hogy szönetlen* könyörögjön az Úr Istennek:

1. — hogy az ő bünös voltát ne nézze, hanem csak az ő szerető szent fiának érdömét, kinek az ő érdöméért tartsa meg az ő igaz ismeretiben, és idvözeitse.

2. — Továbbá azon is kell könyörögni, hogy csak annyira vesse reá az kísértetöt, amennyire elszenvedheti, és akinek Szentlélok által ellene állhat.

3. — Harmadszor azon könyörögjön, hogy az Isten az ő Szentlelkét ne vonja meg tőle, hanem mindön nyavalyájában és betegségében azzal bátorítsa és vígasztalja, s erőseitse is az igaz hitben.

4. — Utolszor azon is könyörögjön, hogy ha az Istennek kedves akarata, hogy az ő életét abban a betegségben akarja végezni, legyen az ő kedves akarata, csakhogy minvégig megtartsa az igaz hitben. Ha kedig* úgy tetszik néki, hogy ismég megtérítse őtet ez világra és még tovább éltesse, legyen abban is az ő kedves akarata. Amint Ezekias könyörge az Úr Istennek. — <Lásd: 2. Kir. 20. 1—11.>

Eötök készöletöd ez: Hogy az te lelkipásztorodat, avagy jámbor tudós barátodat hozzád hívasd és értéközzél* tőle idvösségöd felől. És mindön lelki fájdalmidat hányjad eleiben*, és kérj vígasztalást tőle.

Hatodik készöletöd ez: Hogy ez világi életödnek rendit jóvégben hagyjad, ha kinek adós vagy, avagy valaki tenékd, azt is megmondjad. Osztán* házadnépe állapotát*, feleségödét, gyermekcséidét és atyádfiaét jóvégben hagyjad, és ajánljad őket az Úr Istennek gondjaviselésének*.

Hetedik készöletöd ez: Hogy mindönöknek szíved szerént megbocsáss, mindönöket szépön megkövess, és ha valakit valamiben megbántottál, azt megengeszteljed és bocsánatot kérj tőle. Mert azt parancsolja Isten, hogy megbocsáss, s tenékd is úgy bocsáttatik meg az te bünöd. Mat. 5, <helyesen: 6,25.>, 11, <helyesen: Márk 11, 25—26>, 18, <33.>, Luk. 16, <helyesen: 6, 37.>, Kolos. 3, <13.>. Ha ki meg nem bocsátja az ő felebarátjának vétjét, annak Isten sem bocsát meg. Va-

lakinek kedig* Isten meg nem bocsátja bíneit*, az soha nem idvözülhet.

Nyolcadik készöletöd ez: Hogy az te ellensé-
gidért imádkozzál, és tiszta szívből megbocsásd
nékiök az rajtad tett bosszúságokat. Amint Krisz-
tus Urunk, és s szent István* cseleködött. —
<Lásd: Lk. 23, 34. és Ap. csel. 7,60.>.

Mert betegségében eszébe szokott jutni em-
börnek az, hogyha valahol valaki őtet megbán-
totta, avagy kárt tett valamiben néki, avagy valami
jóságát vagy lopással, vagy kedig* erőhatalom-
mal elvette, avagy hírében-nevében és tisztössé-
gében megsértötte. Itt azért tanoljon az
Krisztustól és szent Istvántól*, és imádkozzék el-
lenségiért s bocsássa meg nekik az ő rajta tett
bosszúságot.

Hogyha kedig ő cseleködött ekképpen valaki-
vel, el ne titkolja, de vallást tegyen róla mindönök
előtt. És ha valakinek valami jóságát elvette va-
lamiképpen, megadassa néki, avagy ha meg nem
adhatja, bocsánatot kérjen felőle. Ha hírében-ne-
vében bántott is meg valakit, azt is megengesz-
telje, és bocsánatot kérjen tőle. Ha ezt cseleködi,
az Isten is megbocsátja néki mindön bűneit, amint
szent Máténál meg vagyon írva. Cap.* 6, <14.>.

Ez nyolcadik készöleti embörnek az halálra.

Kilenced készöletöd ez: Hogy az te hitödről,
vallásodról és tudományodról mindazok előtt,
akik teelőtted vadnak*, igaz vallást tégy, hogy
azok is az te vallásodból épöljenek.

Tizedik és utolsó készületöd ez: Hogy az te lelködöt csak az Úr Istennek ajánljad, testödöt pedig* az földnek, és azt mondjad: Megnyugott* az én lelköm az Krisztusnak föltámadásában és az örök életnek reménységében. Ismeg: Én mennyei szent Atyám, te kezekben ajánlom az én lelkemet. Bátorságos az a lélek, akit az Úr Isten markában tart. Mert az Úr Istennek kezéből senki az lelköt ki nem veheti.

Ha ilyen készületöd lészön az halálra, hitödben semmi módon meg nem tántorodol. Az ördögi kísértet is semmit tenéköd nem tehet, ha tökéletes bizodalmad lészön abban, hogy a testi halálból az örök életre menendő vagy.

De immár az ördögnek sokféle kísértetiről szölok, melyekkel az emböroket szokta megkísértetni.

HARMADIK rész

Az ördögnek az emböri nemzetnek vesződelmére gondolt álnok mestörségéről, és kilömb-kilömbféle kísértetiről, melyekkel az emböroket megkísérti.

Az ördögnek nem egy rendbéli fegyvere és álnoksága vagon az emböroknék vesződelmére, hanem számtalan, mert mindön rendbéli emböroket kilömb-kilömbféle kísértettel szokott meg-

kerőlni*, főképpen haláloknak idején. És ha egyik nem fog embörön, legottan másikkal kísérti meg az embört, sokkal nagyobbal az elsőnél. És ha egyszer, avagy kétször, s ha még háromszor izbe* győzetik is meg, de ugyan mégsem távozik el, hanem ismég nagyobb álnoksággal tér meg, csakhogy valamiképpen elveszthesse az embört.

Ez ellen kedig* ellene kell állani azoknak, akik idvözölni* akarnak, és mindön kísértetit az szentírásból meg kell csuffolni*. Mert nincsen több orvosság és fegyver a szentírásnál az ördögnek minden rendbéli kísérteti ellen. Azért szikség*, hogy fölötte igön forgassa elméjében embör az szentírást, és szönetlen arról gondolkodják, hogy azáltal az ördögnek mindön kísértetit megcsuffolhassa*. Mert ám Krisztus Urunk is a szentírásból hozott bizonyságokkal vén* győzödelmet rajta. Mat. 4, <3—10.>. Ugyanerre taneit szent Pál Ephez. 6, <17.> és szent Pétör 1. Pet. 5, <11.>.

Az ördög is tudja a szentírásból hozott bizonyságokat, s gyakorta is bizonyít véle, de álnokul, mert megvesztögeti és a legjobbát elhagyja, amint ám Krisztus Urunkkal cselekedék szent Máté Evang. 4. részében <6—7.>. De te jól eszéden járj és az ő álnokságának helyt ne adj.

Első kísértet.

Késért először az ördög kevélységgel és heu* dicsőségnek követésével, — úgymond — miért hagytad el ekképpen magadat? Tekinthetsz meg egyéb emböröket, mely nagy dícsíretben és tisztösségben vadnak*. Miért hogy reátartják magokat, nem engednek mindön alávalóknak, az nagy fölment embörökkel tartják barátságokat, és nagy emléközetre méltó dolgokat cselekösznek, kiért mindönök előtt dícsíretösek, ismeretösek és kedvesök. Hogynem tartod te is reá magadat, minöm* alábbvaló vagy valamelyiknél? Látodé, hogy majd kimúlol ez világból s azután osztán* más dicseködik és kevélyködik az tiedből. Mutasd meg te is magadat, hogy te is egyik vagy az tisztösség-béli embörök közöl. Minöm* bün a tiedből tisztösségödre élnöd? Vajon kicsoda feddhet meg, ha te jól keresött jószágodból kedved szerint élsz? Avagy ki veheti el tőled? Szabad vagy te a te marháddal*, valamit cseleködöl vele.

Felelj meg erre és ezt mondjad: Igaz az, hogy ingyen* majd kimúlom ez világból, és hogy nem bín* az enyimből tisztösségömre élnöm, senki el nem veheti tőlem s meg sem feddhet róla, valamint élek én az én jószágommal. De nincsen ám az nagy Istennek neve dícséretire s az én lelkömnek idvösségére, ha azt cseleködém. Mert útálja Isten az kevély és nagyravágyó embört, aki csak dícsíretöt halász ez világon. Meg is bünteti az ke-

vélyt, s tőle* elveti mind itt, s mind kedig* az másvilágon. Az alázatosokat kedig* fölötte igön szereti. Amint meg vagyon írva 1. Pet. 5, <5.>. Az Isten az kevélyöknek ellenök áll, mint egy el-lenség, de az alázatosaknak adja az ő kegyelmét. Az Bölcs is azt mondja: Mit kevélykődöl te ha-mu és por? Eccl.* 11, <helyesen: Zsolt. 52,3>. Krisztus Urunk is így szól szent Máténál: Aki ön-magát fölmagasztalja, megaláztatik, valaki kedig* megalázza magát, fölmagasztaltatik. Mat. 16, <helyesen: 23,12.>.

Ekképpen Mojzest és Áront, kik alázatosak va-lának, fölmagasztalá Isten, Józsefet is Egyiptom-ban, az Dánielt Babiloniában. Az apostolok is halászok valának, de Isten őket fölmagasztalá és az menyországnak örökösivé tevé.

Az kevélység kedig* sok gonoszt hoz embör-re. Mert az kevélység veté le Lucifer fényös an-gyalt az égből. Akképpen Fáraót, Nabukodonozort, az fölfuvalkodott Baltazár ki-rályt, és az Holoferneszt, s egyéb kevély királyo-kat és fejedelmeket is nyomorúságra és örök vesződelömrre vin* az kevélység. Szűz Mária is ezt mondja az ő énekében: Leveté az Isten az hatalmasakat az székből, és az alázatosakat föl-magasztalá. Luk. 2, <helyesen: 1,52.>.

Második kísértet.

Másodszor kísért haragtartással és bosszúállással, s azt mondja: Micsoda embör vagy, hogy mindön rajtad tett bosszúságot csak elhallgatsz s még csak kedig* csak meg sem tudsz haragudni, ha valaki vagy marhádban*, avagy kedig* tisztösségödben megbánt. Majd még az alávaló disznópásztor is hatalmat vészön rajtad, még az gyermekcsék is ugyan meg csuffolnak*. Minöm* bűn az te kárvallásodért és tisztösségödért megharagudnod? Ki szenvedhetné el mindönféle bosszúságotat?

Felelj meg erre is és ezt mondjad: Sőt igönis nagy bűn az bosszúállás és a haragtartás, amint Krisztus megbizonyította. Mert ő az ő ellenségiért és csuffolóiért* könyörgött az ő mennyei szent atyjának. Ennét mondja szent Péter, 1. Pet. 2, <23.>. A Krisztus, mikoron káromlattan, hátra* nem mondotta az káromlást. Ésaiás is azt mondja, hogy mint egy bárány, olyan alázatossággal ment az halálra. Esa. 56, <helyesen: 53,7.> Osztán* szent Jakab levelében meg vagyon írva, cap.* 1, <20.>, hogy az embörnek haragja Istennek igazságát nem teljesejti.* Szent Pál is azt mondja, Ephes, 4, <26—27.>: Az nap el ne enyésszék az ti haragotokon, és ne adjatok helyt az káromló ördögnek. Szent Dávid is Psal. 4, <5.>: Ha megharagusztok, ne vétkezzetek. Mojzes próféta is, harmadik könyve Cap.* 19, <17.>. azt mondja: Ne gyűlöljed az te atyádfiát szíved sze-

rint, hogy bűnöd ne legyen őrajta, azaz miatta ne vétkezzél, bosszút se állj rajta, sőt csak meg se emlékezzél az te pologáridnak, avagy polgártársaidnak rajtad tett bosszúságokról.

Mert az haragból gyűlölség támad, az gyűlölségből kedig* emberöldöklés. Amint Kain is, hogy gyűlölségből ölé meg az ő öccsét, Ábelt. Ezent bizonyítja, szent János is, 1. Ján. 4, <20.>: Valaki gyűlöli az ő felebarátját, emböröldöklő az. Az embörnek kedig* felebarátjának gyűlölsége nem csak azt mutatja, hogy idegen szívvél vagyon hozzá, de még azt is jelönti, hogy mindazoktól a jóságos cselekedetöktől megtartóztatja magát, amelyeke az atyafiúi szeretet kívánna embörtől.

Harmadik kísértet.

Harmadszor kísért tobzódással*, részögösködéssel és bujasággal, s ezt mondja: Igen elhagytad magadat, látodé egyéb embörök mely gyönyörösségben* élnek, mely jóltartják az szegény testet, nem gyakorta tisztul meg az asztal, sem az borosedény nem igön szárad meg, osztán* szépszömélyökkel vígadoznak, esznek, isznak, táncolnak, lantoltatják, hegedülgetik magokat. Rövid beszéddel csak gyönyörösséggel* élik életöket. Lám* te is megcselekedhetnéd, s hogynem élsz egy kicsinnyé kedved szerint ez világon?

Nem tudodé, hogy majd ki kell belőle men-
ned? s mind másra marad? Hiszen arra adta Is-
ten, hogy élj belőle.

Felelj meg néki, s ezt mondjad: Az én fejem,
az Krisztus, nem részögszködött, nem tobzódott*,
sem a testi gyönyörösséget* nem követte egész
életinek rendiben, főképpen mikor énérttem
megostoroztatott, megpökdöstetött, és a körösz-
fára a két tolvaj közé feszejtetött. Egész életé-
nek rendi józanság volt, melyben őtet kell
követnöm. Szabad az bort meginnom, de mérték-
letősen, nem illik részögszködnöm, tobzódnom*,
hanem meg kell testőmet enyhítenöm.

Továbbá igön tiltja az Úr Isten az részögsé-
göt, amint meg vagyon szent Lukácsnál írva, Cap.*
21, <34.>: Megóvjátok magatokat, hogy valaha
meg ne nehezedjék a ti szívetök tobzódásnak* és
részögszködésnek miatta.

Az Bölcs is azt mondja: Prov.* 23, <30.> Ki-
nél vagyon az siralom, az jajgatás, az nagy gyöt-
relöm, az időnap előtt való elaggás, és az örök
veszödelöm? Nemde nem azoknálé, akik az bo-
ritalban kedvesködnek, és az egyesitalt* követik?
Igy szól Esaiás is, Cap.* 5, <22.>: Jaj tinéktök,
kik hatalmasak vagytok az boritalban, és erős fér-
fiak az részögségnek követésében. Ismeg: Jaj ti-
néktök, kik reggel fölkeltek az részögségnek
követésére és mindeztvéliglen az boritalban ked-
vesködtök. <Lásd: Ézs. 5,11.>. Ismeg: Oseé* 4,
<11.>: Az bujálkodás, az borital és az részögség

elveszi embörnek eszét. Szent Pál is azt mondja, hogy az részögösök soha Isten országának örökösök nem lehetnek. 1. Kor. 6, <10.>. Ismeg: Meg ne részögödjötek borral, mert bujálkodásra való kívánság vagyon benne. Ephes* 5, <8.>.

Negyedik kísértet.

Negyedször kísért fösvénységgel, ekképpen szólván: Én azt vélöm, hogy ugyan útalod magadat, hogy semmivel életödet nem keresöd és meg nem tudod őrzeni azt, ami vagyon, hanem ugyan eltékozlod. Látodé, egyebek mely gazdagokká lesznek, miért hogy tudják keresni életöket avagy uzsorássággal, vagy valamivel egyébbel, s meg is tudják tartani és győjteni, te kedig* ugyan elhagyta magadat. Nem tudodé, hogy még többet kell ez világon élnöd? Talán meg kezdesz fogyatkozni, avagy valami kárvallásod esik s meg kezdesz szegénykődni*, akkor osztán* szégyen koldulással életödet keresnöd. Most keresd azért azt, és most győjts* és tartsd meg azt, amivel ezután kell élnöd, és ne tékozoljad el azt, ami kevés vagyon, hogy ezután is légyön miből élnöd. Mert senki nem adja az övét tenéköd.

Felelj meg erre: Meg vagyon írva szent Máté 16, <26.>: Mit használ embörnek, ha kereskődésével mind ez világot magának nyer is, hogyha az ő lelkének vesződelmet szöröz? Ismeg: Luk. 12, <15.>: Meglássátok, hogy megóvjátok maga-

tokat az fösvénységtől. Ismeg: Ugyan irtózzék az ti erkölcsötök az fösvénységtől, de megelégedjétek azokkal, amelyeket birtok. Heb.* 13,<5.>. Az Bölcs is azt mondja, hogy valaki meg akar kizdagulni*, de soha bín* nélkül* az nem lehet. Eccl.* 11,<7.>.

Erről példa az Giezi*, Elizeus próféta szolgálja, kit arra vin* az fösvénység, hogy a szíriabéli Naámán poklossága reászalla. 2. Reg.* 5,<20—27.>. Ákámot is arra vinné, hogy megkövezteté Isten. Judic*, 7, <helyesen: Józsué 7,24—26.>.

Azt akarja azért az Úr Isten, hogy csak őreá vessők mindön gondunkat, szorgalmatosságunkat és reménységönket, és ő mindön szükségönket megadja minékönk. Mat. 6, <25., de lásd még: 1. Pét. 5,7.>.

V.

Eötödször kísért szükséggel, éhséggel és eledele való szorgalmatossággal, s ezt mondja: Ha olyan erős bizodalmad vagyon Istenben, hogy mindön szükségödet megadja, micsoda az oka, hogy most ilyen igön elhagyott? Im annyira megfogyatkoztál, hogy majd éhel* is meg kell hálnod. No ha kilömben* nem kezdesz dolgozhoz s mást nem gondolsz ebből, nemsokáig az fára hág az bőröd.*

Felelj meg: Nem igazat mondasz, gonosz állat, mert meg vagyon írva, hogy nem csak az testi kenyérrel él az embör, hanem mindön ígével, mely

az Istennek szájából származik. Deut.* 5, <helyesen: 8,3.>. Szent Dávid is azt mondja, Psal.* 33, <helyesen: 34,11>.: Hogy valakik az Istent keresik, soha semmi jóban meg nem fogyatkoznak. És Psal.* 45, <helyesen: 55,23.>: Vesd az Úr Istenre az te gondodat s ő téged eltáplál*. És Psal.* 39, <helyesen: 37, 25.>: Ifjú voltam s immár megvénhedtem, de mégsem láttam, hogy az igaz embőrt elhagyta volna Isten, avagy hogy annak gyermeke kenyeret koldult volna. És Psal.* 44, <helyesen: 104,8.>: Megnyitod, Úr Isten, az te kezedet és bétöltesz mindön élő állatot áldással.

Példa erről az ötezör embőr, kiket Krisztus öt árpakenyérrel és két halacskával elégete meg az pusztában. Marc* 9, <helyesen: 6,38.>. Ellyés* prófétát is az hollók táplálák. 3. Reg.* 17, <4.>. És ugyanazon Ellyésnek* az angyal hozza eledelt az égből az Oreb* hegye alatt. <Lásd: 1. Kir. 19, 4—8.>. Istenben kell azért vetnünk reménységönket, és ő eltáplál.*

VI.

Hatodszor kísért veszteg heveréssel és gondvisetlenséggel*. Ha látja, hogy csak Istenben vagy mindön bizodalmod, és az istentelenökhöz illendő szorgalmatosságot elvetötted tőled, mond: Hát semmit ne munkálkodjál, lásd meg, ha ugyan szádba hozza Isten az ételt, és úgy tart el.

Felelj meg erre is és ezt mondjad: Illik munkálkodnom, hogy azzal az én testömnek gonosz-
ságra való sörkedőzését* megenyhítsem, és hogy
felebarátomnak használjak munkámmal, s az én
szükségemnek is használjak véle.

Továbbá ugyanaz munkára terömtött Isten, s
az ő kedves akarata, hogy munkálkodjunk, azért
parancsolja is. Gen.* 3, <19.>: Verétékőd hul-
lásával, azaz munkával egyed kenyeredet. Az
Krisztus is álcs* volt, és munkálkodott az ő pre-
dikálásának idejéig. Mát. 13., <helyesen: 3,13.>.
Noé is szőlőt plántált. Gen.* 9, <20>. Az Bölcs
is azt mondja, Pro.* 12., <11.>, hogy aki az ő
szántóföldét míveli, az elégeszik* meg kenyérral.

Osztán* fölötte igön győlöli az Isten az vesz-
teg heverést, a gondviseletlenségöt*, mert min-
dönféle vétkek abból származnak. Amint Ezekiel
bizonyítja: Az Sodomának vétke az kevélység va-
la, az kenyérnek bősége, és az heuság*, az vesz-
teg heverés, azaz mindön bűne abból származék.
Azért parancsolja Isten is, hogy munkálkodjunk,
és ő megáldja az mi munkánkat.

VII.

Hetedször kísért az örök életnek keresésében
való szorgalmatossággal. Mikoron látja, hogy Is-
ten jóval látogatott meg az ő bőségös ajándéká-
ból, tehát arra viszön, ha lehet, hogy
csendességben hevolkodoul* éljed életödet, ne

gondolkodjál az örök élet felől, ugyanem veszt-
hetöd azt el, mert egyszer Isten megígérte, s ugyan
meg kell adni, akár mint élj is ez világon, ha még
Istennek parancsolatjának és akaratának teljesí-
tésére nem igyeközöl is.

De te imezt* mondjad néki: Bátor* mindönök-
ben boldog legyek is, és tudjam is Istennek ígére-
tit és akaratát, de ugyanem illik, magamat
elhívén, róla elfeledköznöm, mert olykor* kez-
döm rajtaveszteni, amikor ingyen* sem gon-
dolnám. Ezért int Krisztus Urunk is szent Mátéval
az vigyázásra, mondván: Vigyázzatok, mert nem
tudjátok, mely horán* jó el az Istennek szent fia.
Mat. 25, <helyesen: 24,42.>. Szent Pál is azt
mondja, hogy aki fennáll, meglássa, hogy el ne
essék. 1. Kor. 10, <12.>.

Példa Ádám, ki mikor az paradicsomban csen-
dességben volna, az hívokodás arra vivé, hogy so-
káig ott nem maradhata. Az Izráel népe is,
valamennyiször megnyugott* és kedvére kezdött
élni, arra vitte az heuság*, hogy ottan elfeledkö-
zött Istenről és ellene rugódozott. Dávid is, hogy
békekésben és hívokodásban kezde országában
élni, ottan paráznává és emberöldöklővé lén*. Ak-
képpen Nabukodonzor király is fölfualkodék*,
az hívokodásban, boldognak alitván* magát, iste-
ni tisztöletöket kíván vala magának. Dán. 4, <27.>.
Az dölyfös kazdag* is úgy jára. Luk. 12. <6—20.>.
De mindnyájan megbüntettetének. Ezekiás király
is, míg háborúságban vala, isteni igazságban éle, de

az jó szerencsében meggyőzötteték az heu* dicsőségtől, mert eltávozték tőle az Isten.

Azért kárhoztaték mindönött az írásban az hevolkodó* élet, mert sok vétköket hoz magával, és főképpen akkor kezd az embörökön hatalmat venni az ellenség. Amint az konkolyhintó ellenségös emberről hozott hasonlatosságban* bizonyítja Idvezejtónk, ki akkor hinté az konkolyt az búza közé, mikor az embörök aludtanak volna.

VIII.

Nyolcadszor kísért paráználkodással, s ezt mondja: Látom, hogy meg nem tartóztathatod magadat, mert az test az gyönyörösségöt* kívánja. Azért teljesítsd bé kívánságát egy kicsinnyé az testnek, add valamely személyhöz magadat, nem veszt el Isten érötte mindjára, mert kegyelmes s az ő kegyelmességéből ottan megkegyelmez, mentől* hozzája folyamol*. Lám Dávid királynak is megkegyelmeze.

Felelj meg erre néki, imezt mondván: Nem illik énnéköm az Isten irgalmasságával gonoszól élnem, mert az lézön az Szentlélök ellen való vétök, akiről azt mondja Isten, hogy soha meg nem bocsáttatik embörnek. Márk 12, <28—29.>. Osztán* megparancsolta Isten az törvénykönyüben*, hogy ne paráználkodjunk. Exod* 22, <helyesen: 20,14.>. Ismeg ezt is mondja: Ne találtassék parázna az Izráelnek leányi közöl, se

bujálkodó az ő fiai közül. Deut.* 6, <helyesen: 23,17.>. Megírta azt is szent Pál, hogy valaki az paráznával közösködik, egy testté-vérré leszön véle. 1. Kor. 9, <helyesen. 6,16.>. Ondok* dolog volna kedig* az Istennek tiszta tagját és edényét megförtelmeztetni*. Ismeg: 1. Thess. 4, <3.>: Ez az Istennek akarata, hogy szentől* éljetök és megóvjátok magatokat az bujaságos élettől. Ismeg: Az bujálkodók és az paráznák soha Isten országát nem látják. 1. Kor. 6, <9.>.

Mely* igön megbünteti kedig* Isten az embört az paráznaságért, megmutatja tenéköd Sodomának és Gomorának elsílyesztése* <lásd: 1. Móz. 19,24—25,>. és az egész világnak az vízözön miatt való veszödelme. <Lásd: 1. Móz. 7.>.

IX.

Kilencedször kísért hazugsággal és hevolkodó beszéddel, mondván: Látod, az igazság mely* útálatos ez világon, sehol senkinél nem kedves. Minöm* nagy vétök leszön azért, ha valami kicsiny hazugsággal és heuságos* szóval is fogod a dolgot? Lám* kegyelmes az Isten, el is kell kedig* élnöd valamivel. Osztán* látod azt is, hogy csak az hazugoknak vagyon most életök és tisztösségök.

Te azt mondjad erre: Megtiltotta Isten az tízparancsolatban az hazugságot. A törvénykönyüben is azt parancsolja, hogy eltávoztassok az hazugságot. Exod.* 23, <7>. Levit.* 19, <11.>. Dávid is

igy szól Psal.* 5, <7>.: Elvesztöd mindazokat, Úr Isten, akik hazugságot szólnak. Szent Pál Efez. 5, <helyesen: 4,25.> azt mondja: Levetvén az hazugságot, szóljon mindön embör az ő felebarátjának igazságot, mert egymás tagjai vagyunk. Szent Péter az hazug Ananiást Szafirával, az ő feleségével egyetemben megölé az hazugságért Istennek ígéjének hatalmával. <Lásd: Ap. csel. 5,1—11.>. Szent Máté 10, <helyesen: 12,36> azt mondja Krisztus, hogy mindön hevolkodó* szóról számot vészön Isten az ítéletnek napján.

X.

Tizedször kísért az Evangéliom vallásáért való háborúság-szenvedéssel, mondván: igön hozzáragaskodtál az Evangéliomhoz, maga* látod, mennyi háborúságokat kell mellette szenvednöd. Mind ez világnál útálatos vagy érötte. Ha ezt elhagynád, békességöd lenne, jól lenne dolgod is, mint egyéb emböröknek. Mit használsz véle, hogy egész életödnek rendiben kergettetöd magadat? Ha szinte ezt elhagyod is, ugyan Isten fia lehetsz azért, s jobb békességben élnöd ez világon.

Felelj meg erre is s ezt mondd: Ha csak ez világ volna, és ez élet után más nem lenne, úgy vagyunk, amint te mondod, hogy jobb volna Istentől s az ő Evangéliomától elszakadnom, és ez világon békességöt keresnöm. De még más élet is vagyunk ám ez élet után, melyet el fogunk

veszteni, ha csak ehhez ragaszkodnám és úgy cselekedném, amint te mondod. Mert azt mondja Krisztus Urunk, szent Mát. 18. <helyesen: 10,8.>: Hogy valaki föl nem vészi az ő körösztit mindön napon és úgy nem követi őtet, nem méltó az őhózzá, azaz az örök életre. Ismeg: Mát. 19., <helyesen: 16,24—25,>: Aki énutánam akar jönni, megtagadja az őmagát és fölvégye az ő körösztit, úgy kövessön engömet. Mert aki meg akarja ez világon tartani az ő életét, az elveszti az másvilágon. Valaki kedig* elvesztendi az ő életét ez világon énérottem, az másvilágon megtalálja aztot. Aki énrólam vallást tészön az embörök előtt, én is vallást tészök őróla az én mennyei szent Atyám előtt. <Lásd: Mát. 10,32.>. Szent Pál kedig* azt mondja, hogy mindön, valaki isteni fél-elömben akar élni, háborúságot kell annak szenvedni. <Lásd: 2. Tim. 3,12..>

Osztán* ha az Krisztust háborgatták, bizony az ő szolgálit is háborgatják, mert nem nagyobb az szolga az uránál. Joa.* 15, <20.>. Azért gyűlöl titöket ez világ, mert nem ismeri azt, aki titökat bocsátott. 1. Joan* 2, <helyesen:3,1.>. Nam* Dániel, szent Pál 2. Tijm. 2. <9—10.>, Körösztölő János, s mindnyájan az apostolok háborúságot szenvedtenek az igazság mellett, sőt még halált is, kik ugyan örvöndöztenek, hogy méltók voltak valami kicsinyt szenvedni az Krisztus nevéért. Az körösztényöket is az igazságért gyölöli ez világ, nem az ő gonoszságokért.

XI.

Tizenegyzsör kísért eleidnek hitivel és valóságával. Ha látja, hogy semmit rajtad nem vehet, mond: Hognem hiszöd azt, amit az te atyád, anyád és régi eleid? Minöm* jobb embör vagy azoknál? Avagy minöm mind elkárhoztak azok?

Felelj meg néki ilyen szóval: Nincsen énnéköm semmi gondom sem szüleimnek vallására, sem eleimére, sem kedig* az régi szokásra. Mert engöm csak tulajdon az én magam hiti idvezejt, nem az övék. Azért csak az Úr Istennek akarata vágyon gondom. Ez kedig* az Istennek akarata, hogy higgyek az fiú Istenben, amint szent János Evang. 6. részében <29.> vágyon megírva: Ez az Istennek akarata, hogy higgyetök abban, akit ő bocsátott. Zakariás prófétánál meg vágyon parancsolván, Cap.* 2, <helyesen: 1.4.>, hogy ne legyönk olyatánok, mit az mi eleink. Ismeg: 2. Paral.* 3, <helyesen: 30, 7.>.: Ne legyetök olyatánok, mint az ti Atyátok. Psal.* 94, <helyesen: 95,8—10.>.: Mert azok mindönkor tévölgöttek az ő szívökben.

Kárhozatok felől kedig* azt mondom, hogy ezör nem sok Istennek előtte s egy sem kevés. Osztán* mind ez világnak kezdetitől fogva volt Istennek valami kicsiny gyöleközeti* ez világon, csodálatos módon azért idvezejthette őket.

XII.

Tizenketődször. Ha látja, hogy ez felől megmondottakkal erődöt nem veheti, hát ő is ígértöt tészön, csakhogy az ő tisztöletire, avagy a szentök imadására hajthasson, avagy valami egyéb bálványimadásra, mint Krisztus Urunkkal cselekedék. Mát. 4. <9.>.

De te tanolj Krisztustól és mondjad: Meg vagy on irva, Deut.* 6, <13.>: Az te Uradat Istenödet imádjad, és csak őnéki szolgálj. Azért semminémő terömtött állatnak az ég alatt isteni tisztöletöt nem tulajdonítok az egy Istennek kivüle. Aki azt mondja: Énnéköm hajöljon meg, úgymond, mindön térd mind mennyben, földön és pokolban is. <Lásd: Ézs. 45,23.>. Ismeg: Az én tisztösségömet másnak nem adom. Exod.* 41, <helyesen: Ézs. 42,8.>.

XIII.

Tizenharmadször. Veti* elő bűneidnek nagy voltát és sokaságát: Bűnös vagy, úgymond, ennek okáért tégödet az Úr Isten ötóle* elvetött és elkárhoztál.

Felelj meg erre és ezt mondjad: Az Krisztus Jézus azért jött ez világra, hogy a bűnösöket megszabadítsa. 1. Tim. 1, <15.>. Az Krisztusnak halála mindönökért eleget tött, az ő sebeivel gyógyultunk mi meg mindnyájan, ő viselte az mi bűneinket az ő testén. Esa.* 54, <helyesen: 53,4—5.>, 1. Pet. 2,

<24.>. Ő maga is, Krisztus Urunk, azt mondja, hogy nem az igazakért jött ő ez világra, de az bűnösökért. Mát. 9, <13.>. Ugyan bűnösök az kö-rösztvényök, de az Úr Isten megbocsátja nékiök az ő bűnöket, amint szent János mondja, 1. Joa.* 1, <9>.: Ha vallást tészönk mi az mi bűneinkről, hű az Úr Isten, ki megbocsátja nekönk bűneinket és megtisztejt* minket mindön hamisságunkból.

Példa erről Mária Magdalna, szent Pál, a tol-vaj*, ki halála horáján* tére meg, Zákeus, szent Máté és szent Péter. Mondjad továbbá: Semmi kárhozatások nincsen azoknak, kik az Krisztus Jézusban bíznak, mert az Krisztus a kárhozattól őket megszabadította. Rom. 8, <1.>.

XIII.

Tizennegyedször. Mégis bűneidnek sokaságát veti* elődben s mond: Igaz, hogy megszabadította Isten az híveket az kárhozattól, de te nem azok közöl való vagy. Mert az te bűneidnek sokasága még az tengör fövényének számát is felólmúlják. Azért elkárhoztál.

Felelj meg erre és ezt mondjad: Mely igön tá-vol vagy az napkelet napenyszétől*, olyan igön messze vetötte tőlönk Isten az mi bűneinket, no-ha számtalan volt, azért soha immár hátra* nem térhet hozzánk. Psal.* 104, <helyesen: 103,12.:> Mondottam, hogy vallást tészök az én hamissá-gomról, és te megbocsáttad*, Úr Isten, az én bű-

neimet. Psal.* 31, <helyesen: 32,5>.: Mindön bűneimet háta mögé vetötte az Úr Isten, és a tengörnek mélységébe. Esa.* 38, <17.>, Mik. 7, <19.>. Azt mondja Isten Ezekielnél is, Cap.* 38, <helyesen: 33,19.>, hogy valamely horában* az bűnös embör őhöz zá fohász kodik, megtérvén az ő bűneiből, soha ő meg nem emlékezik róla.

Azért oly igön nagy az Istennek kegyelmessége, hogy az megtérő bűnösöket el nem veti tőle*, hanem hozzája fogadja és megbocsátja mindön bűneit az ő ígíreti szerént.

XV.

Tizenötödször. Hogy ha látja, hogy Istennek ígíretire vetted szemeidet, ezzel kísért: Az Istennek ígíreti, aminémőket elővé* számlálál, nem tereád néznek, hanem az hívekre és igazakra, te kediglen* igaz nem vagy, hanem hiti szegött* és elveszött embör.

Mondjad te ez ellen: Nam* az elveszött fiú kegyelmet találá, Luk. 15, <20—24.>, Hiszöm, hogy én is, noha természetöm szerént elveszött fiú vagyok, az Úr Istennél kegyelmet talállok az megváltó Jézus Krisztusnak általa. Mert valakik magokat megismerik, ezökre az Úr Istennek nem kicsiny gondja vagyon. Példa Dávid, Pétör, az tolvaj*, szent Pál, amaz bűnös asszonyiállat, és többen sokak.

Osztán* nincsen ez világon oly szent embör, ki igaz volna, avagy az ő igazságában bízhatnék, hanem csak az egy Istennek irgalmasságában. Mert azt mondja Esajás próféta, hogy mindön mi igazságunk hasonlatos az havikórságos* asszonyi-állatnak ruhájához. Esa. 9. <helyesen: 64,5.>. Isten azért csak az alázatosakat nézi, s érdömönk nélkül* idévejt. Rom. 3, <28.>.

XVI.

Tizenhatodszor. Ha látja, hogy Istennek könyörgesz, ezt mondja: Az bűnös emböröket Isten meg nem hallgatja.

Mondjad te: Meg nem hallgatja, de azokat, kik bűnöket meg nem ismerik és meg nem térnek, kik csak képmutálók*, mert ha könyörögnek is, de nem hitből imádkoznak. De az töredelmes szívöket* és a bűnből kitéröket meghallgatja. Mert az töredelmes és alázatos szívet Isten meg nem útálja. Psal.* 50, <19.>.

XVII.

Tizenhetedször. Veti* elő az Istennek törvényét is. Te, úgymond, az Úr Istennek törvényét meg nem tartottad, azért átokbéli vagy.

Mondja te: Az Krisztus megszabadított az törvények átkától, mikoron az átkot fölvévé érőtönk, Gal, 3, <13.>. Eltörlé az adóslevelet, Kol.

2, <14.>. Nem vagyok immár az büntető törvény alatt, hanem Istennek kedve alatt, a bűntől megszabadultunk, Rom. 9, <helyesen: 6,14.>, mert az Krisztusnak halála minket az törvénynek fenyegetésétől és átkától megszabadított.

XVIII.

Tizennyolcdaszor. Azt veti* elődben az ördög, hogy késsén* tértél meg az Istennek szőlejébe.

Feleld ezt néki: Nem késsén*, mert mihelyön* őtet megismertem, legottan hozzája tértem, osztán* ha az tolvajnak* megígéré az paradicsomot és meg is adá, noha szintén halála horáján* tére meg. Luk. 23, <42—43.>. Bizonytal tudom, hogy énnéköm is megadja, mert megígérte.

XIX.

Tizenkilencedször. Azt mondja: Sokkal erősb hiti volt annak az tolvajnak*, hogynem mint tenéköd.

Mondjad te: Azért könyörgök szönetlen* Istennek az apostoloknak példájokból, hogy öregbítse és megerősítse az én kicsiny hitömet. Osztán* az kicsiny és erőtelen hitöt Isten el nem veti, hanem megerősejti.

XX.

Huszadszor. Kísért békételenséggel, hogy az te betegségödben zúgolódjál és békételen légy.

De te, ha egy szömpillontásban el kellene vesztenöd is életödet, de még is Isten ellen ne zúgolódjál, mert majd nagyobb istentelenség annál nincsen. Gondold meg továbbá az Krisztusnak példáját, ki igön békességös volt az ő nyomorúságában. Sokkal inkább illik hát nekünk békességöseknék lennünk. Ezért mondja szent Pétör: Alázzátok meg magatokat az Úr Istennek hatalmas keze alá. <Lásd: 1. Pét. 5,6.>.

XXI.

Huszzonegyedször. Kísért ezzel is, hogy tenéköd immár ez világot és ez világi kazdagságot* el kell hagynod.

Mondjad te: Ez világot elhagyom, de tudom, hogy Istennek országába mégvök. Ha nem élhetök ez világi kéncsel*, Isten országának örökkévaló kéncsével* élök és azokat bírom is az Krisztus Jézusnak általa. Mert mindnyájan jöveményök* vagyunk ez világon. Ezért mondja szent Dávid is: Emböröknek fiai, miért szeretitök az heuságot* és keresitök az hazugságot? Psal.* 5, <helyesen: 4,3.>.

Ugyan el kell kedig* ez világnak múlni mindön kívánságival egyetömben, hanem csak az marad meg, aki Istennek akaratát teljesíti.

XXII.

Huszonkettődször. Kísért ezzel is: Immár feleségödet, gyermekidet, atyádfiait, barátidat és szerelmes ismerőidet s társaidat mind el kell hagynod.

Mondjad te: Ha én őket elhagyom, az Úr Isten leszön nékiök oltalmok, minthogy eddiglen is ő volt mindnyájunknak oltalmunk, ő táplálója, s ő segéli mindönben őket, mert ő atyja az özvegyöknek és az árváknak. Exod.* 22, <21—22.>, Psal.* 35, <helyesen: 68,6>, Fil. 3, <8.>. Ez elmúlándókat elhagyom, de az jövődökre, az örökkévalókra gondolkodom, odavárom őket is mindnyájan. Hiszem, hogy ott is meglátom őket.

Osztán*. noha ezöket énnéköm el kell hagynom, de mégvök az Úr Istennek országába, ahol meglátom az régi szent atyákat, Ádámot, Ábrahámot, Izsákot, Jákóbot, és a szent prófétákat, szent királyokat, apostolokat, martyromokat*, konfesszorokat, szüzeket és Istennek mindön híveit.

Meglátom az Krisztus Jézust, ki éneröttem áldozott az magas körösztfán, és az ő áldozatával nyerte neköm az örökkévaló életöt. Hogyne kívánkoznám oda Istennek annyi szenti közé, és

annyi sok számtalan jóknak elvételére, melyeket énnéköm Krisztus az ő halálával szőrzött?

XXIII.

Huszonharmadszor. Azt mondja: Nagyon dicsekdöl az örök életnek javaival, de nem tiédek azok, mert az te sok bűneidért elkárhoztál immár.

Mondjad te: Semmi kárhoztatások nincsen azoknak, kik az Krisztus Jézusban béoltattanak, őbenne bíznak, mert az Krisztus az kárhozattól őket megszabadította. Rom. 8, <1.>. Soha a bűn engöm nem kárhoztathat, mert megcsuffolta* őtet az én Krisztusom, akivel én egy testté-vérré löttem, ki azt mondja szent Jánosnál, Joan.* 3, <16>.: aki hiszön a fiúban, örökéleti vagyon annak. Ismeg: Rom. 10, <11>.: Valaki hiszön őbenne, meg nem szégyenéttetik.

XXIII.

Huszonnegyedször. Ha látja, hogy mindön dolgot szentírással bizonyítod, azt ő el nem szenvedheti, mert igön ellene vagyon, mond azért: Hogy mersz annyira a szentírás bizonyosságához ragaszkodni, holott nem igaz? Mert embörök voltak azok is, akik azt mondták és írták?

Felelj meg néki: Noha Mojses, a próféták és az apostolok embörök voltak, de nem emböri léléktől indítottanak föl, hanem az fölségös Is-

tennek Szentlelkétől, és nem az ő fejektől gondolt és okosságokból származott tudományt hirdettek, hanem amit szömökkel láttanak, avagy Isten jelönte nékiök.

Mert hogy Mojseszt választá Isten ő prófétájává, így szóla néki. Exod.* 4, <11—12.>: Vajon ki terömtötte az embörnek száját, avagy ki alkotta a némát és az süketöt, az szömöst* és az vakot? Nemde nem éne? Menj el azért és én lézők az te szádban, és megtanítalak arra, mit köljön szólnod.

Akképpen Jeremiásnak is azt mondá, mikor az prófétálásra elkildé*. Ne mond azt, úgymond, hogy gyermek vagyok, mert mindönövé* el kell menned, valahová kildlek* tégöd, és amit én parancsolok, azt szólod. Jere. 1. <7.>.

Akképpen az apostoloknak is száját ada és bölcsességöt, Luk. 21, <15.>: Nem ti vagytok, úgymond, akik szólotok, hanem az ti Atyátoknak lelke. Szent Péter 2. Pet. 1, <16, 18.> és szent János 1. Joan. 1, <1>. azt mondják: Amit halottunk és az mi szömeinkkel láttunk, azt beszéljök és azokról tézőnk tanó-bizonságot. Ismeg: 2. Pet. 1, <21.>: Nem embörnek akaratóból adatott régön az prófétálás emböröknek, hanem Istennek Szentlelke által indítottanak föl, s úgy szólotanak az Istennek emböri.

Bizonyyal hiszöm azért, hogy Istentől, a Szentlélök Isten által vagyon a szentírás, és úgy hiszök néki, mint Istennek szájából származott beszédnek.

Utolszor, ha mindezökkel ez kísértetökkel tégödet az isteni bizodalomtól el nem szakaszthat az ördög, biztat ő is, de nem igazán. Mert biztat avagy cseleködetöknek érdömében, avagy az szentökben, hogy ezzel is az Úr Istentől tégödet elszakasszon.

Te ezt mondjad néki: Azt mondja az Úr Isten Jeremiásnak általa: Átkozott, úgymond, valaki embörben bízik. <Lásd: Jer. 17,5.> Nincsen az mi cseleködeteinknek érdöme erre, hogy ezzel vehetné embör az Istennek országát. De az Krisztusnak érdömének általa vesszök, miképpen bűneinknek bocsánatját, azonképpen az örök életöt is.

Ha ekképpen felelsz meg az ördögnek, és így csuffolod meg* mindön kísértetit az szentírásból, semmiképpen rajtad el nem hatalmazhatik, de el kell tőled távozni és az Istennek angyalaival maradsz, akik néköd szolgálnak. Mat. 4, <11.>.

Szólok immár rövid beszéddel az halálnak elötte, és szintén az utolsó horán* való vígasztalásokról, mellyel embör vígasztalván magát, nagy örömmel mehessön az halálra.

NEGYEDIK RÉSZ.

Az vigasztalásokról, melyekkel az hű kö-
röstyénök magokat vigasztalják az
halálnak előtte és az halálnak horáján*
is, és úgy készüljenek az halálra.

Mondám odafel, hogy embörnek harmadik
rendbéli készöletti az halálra az, hogy őmagát biz-
tassa, bátorítsa és vigasztalja mindön nyomorúsá-
gában az Úr Istennek kedves akaratával, végezött
tanácsával, és egyéb idvösségös dolgokkal.

Mert nem elég az idvösségre, ha még az ör-
dögnek mindön kísértetit meg tudod is csuffol-
ni*, hanem ez is szükség, hogy tudjad magadat
bátorítani és vigasztalni nömös*, idvösségös ta-
noságokkal*. Immár most azért arról akarok szó-
lanom rövideden.

I.

Első vigasztalás:

Legelőször: Bátorítsad és vigasztaljad magadat
az Úr Istennek kedves akaratával. Mert mindön
az Úr Istennek akaratából és tanácsából vagyon.

Hogy tegnap egészségöd volt, Istennek akarata, hogy ma megbetegöltél*, ez is Istennek akarata. Ki állhat Istennek akaratának ellene? Ezt mondja vala az Krisztus halálának előtte: Szerető Atyám, hogyha lehetséges, távozzék el éntőlem ez pohár, de nem az én akaratom, hanem az tiéd legyen.

Annak okáért akárminémő nyomorúság essék is terajtad, avagy betegség szálljon reád, de azt erősen elhiggyed, hogy nem történetből* vagyon, hanem az fölségös Istennek csoda tanácsából és engedelmeből. Mert valaminémő betegségek, nyomorúságok, avagy háborúságok vagyon az híveknek, de mind az Istennek tanácsából és akaratából vagyon. Mert őbenne élünk, őbenne ingadozunk* és őbenne vagyunk. Actor.* 17, <28.>. Ismeg: Szent Dávid azt mondja: ő teremtött minket, és nem mi magunk magunkat. Psal.* 99, <helyesen: 100,3.>.

Továbbá azt is megmutatja tenékd, hogy Istennek kedves akaratából vagyon terajtad az nyomorúság. Az mit szent Máté Evangéliomának tizedik részében mond ő maga Krisztus Urunk, hogy mindön hajunk szálai meg vadnak* számláltatván Isten előtt, és nemhogy csak hajunk szálai közül is valamely eleshetnénk Istennek akarata nélkül, de sőt csak meg sem mozdulhat. <Lásd: Mt.10,30.>.

Ugyanazont bizonyítja a szent Jób históriája, akinek semmiképpen nem árthata az Sátán, noha igen dihösködik* vala ellene, míg az fölségös Istennek akarata nem lén* és amíg őtet reábo-csátá. Azért akár jó szerencsējök, akár kedig* gonosz szerencsējök legyen az híveknek, de ugyan mind Istennek akarata, és csodálatos tanácsából és rendöléséből vagyon, még ha gonosz embörök által lészön is.

Innét mondja Jeremiás, Thren.* 3, <37.> Kicsoda az az embör, aki azt mondhatná, hogy Istennek parancsolata és akarata ellen lennének azok, az melyek lesznek. Nemde nem származik-é az Istennek szájából mind jó, s mind gonosz? Mely szóval az próféta az istentelenöket feddi, kik azt mondják, hogy nem Istennek tanácsából vadnak* az nyomorúságok az embörökön. Ugyanazokat feddi Sofoniás is, Cap.* 1, <12.>: Meglátogatom azokat a férfiakat, kik az ő ganeokban* helyhöztettenek, akik azt mondják az ő szívökben: az Úr nem cseleködik sem jót, sem kedig* gonoszt.

Bizonyyal nagy bátorsága és vígassága lehet annak, valaki megtudja azt, hogy Istentől vagyon az köröszt őrajta, s Isten bocsátá reá az nyomorúságot, nem az Sátán, sem valami gonosz embörök, mert azoknak semmi hatalmok nincsen az embörökön Istennek engödelme nélkül*. Békeséggel kell azért azt elszenvednönk, az mi Istennek tanácsából vagyon.

II.

Második vigasztalás.

Másodszor vigasztald és bátorítsad magadat az nyomorúságnak végével, hogy tudnia illik idvőségödre vagy az nyomorúság. Valaminémő betegség azért, avagy nyomorúság terajtd vagy, semmit ne kétölködjél abban, hogy Isten az ő kegyös atyai akaratából nem bocsátta* volna tereád, mert onnét vagy, de nem avégre, hogy elveszessön, de sőt hogy penitentiára* hívjon, és a te hitödet megpróbálja s fölgörjessze* tebened.

Mert az nyomorúságok az nagy Istennek az emböri nemzethöz való jóakaratanak és irgalmaságának bizonyos jelei. Amint Salomon és Szent Pál is bizonyítja: amely fiát szereti Isten, azt szokta megdorgálni, mint az kegyös atya, nemhogy elveszesse, de hogy kezéhez tanejtsa. <Lásd: Zsid. 12,7.>.

Az kegyelmes mennyei Atya azért az ő jóakaratanak csoda tanácsából és hozzád való jóakaratanak bocsátja az nyomorúságot és betegsöget tereád, hogy az te régi ó-Ádámodat, az bünre való indulatokat megenyhítse, megzabolázza és megöldökölje tebened, hogy az te testödet és mindön gonosz kívánságokat megfeszítse és elhagyja.

És hogy jól eszödbe vegyed, az nyomorúság és betegség, amelyet Isten reádbocsát, ugyan semmi nem egyéb ám, hanem csak atyai kegyös oktatás és tanítás, s nem avégre bocsáttatik tereád Istentől, hogy elvesz benne mindörökköl*, de hogy megjobbulj és mindörökké élj.

Mert látja azt az mennyei Atya, hogy az te ó-Ádámod tebenned vad természetű, nem bír magával, meg nem tartóztathatja magát, hanem bujálkodik, és ugyan sörkedöz* az testi gonosz kívánságoknak teljesítésére. Azért az betegséget és nyomorúságot kötőfék gyanánt veti Isten fejébe, azzal vazassa <nyomdai tévesztés, helyesen: vezesse>, tömlöcözi* és enyhíti* meg Isten őtet, hogy a te nőmös és drágalátos lelködet kétségbe ne vigye és veszödelömbe ne ejtse. Az test és a vér viaskodnak az lélökkel, és inkább uralkodik az test tebenned, hogynem mint az lélök, de mindazáltal jelön vagyon az Istennek Szentlelke, ki a te lelködet vezérli, és a testnek a lélök ellen való vakmerő tusakodását megenvhejti*.

Ha jó szerencsében, avagy jó egészségbe volnál, talán ingyen* sem gondolkodnál Istenöd felől, és amint hogy természeti a testnek, hogy mindönkor hajlandóbb az gonoszságra, hogynem mint az jóra, abból az ő gonoszságából Isten ellen való vétökbe ejtene tégödet, kétségbe és Istennek haragjába vinne, s az örök kárhozatot sem kerölhetnéd el. De hogy ez így ne legyen, az nyomorúsággal és az vereséggel* veszi ennek eleit

az mennyei Atya, idvösségödet szomjúhozván, hogy a te testöd, ki mindön igyeközetivel gonosz-
ságra vágyakodik és a lélok ellen tusakodik, ek-
képpen enyhíttessék* meg és engedjön az
léloknek.

Annak okáért, holott* ez légyen az te kegyös
Atyádnak az ő jóakarata, és holott* mindezök az
te idvösségödre valók legyenek, mert ugyanarra
valók, amint hallod, hogy a te nyomorúságod nem
Isten haragjának jele terajtad, hanem kegyelmes-
ségének, jól meglássad, hogy az jó Istennek ked-
ves akaratanak ellene ne tusakodjál, de légy
engödelmes és imádkozzál, azon könyörögvén,
hogy az ő kedves akarata szerént cselekdjék te-
veled, és hogy adja tenékö az ő Szentlekének
malasztját*, ki által annyira megvilágosítsa az te
szívedet, és arra vigye, hogy egyébre való akara-
tod semmi ne légyen, hanem csak amit ő akar és
ami őnéki tetszik. Sőt valami az ő szentnévének
dícsíretire és tisztösségére vagyon, és az te lelkö-
nek idvösségére. És azon is könyörögj, hogy ad-
jon tenéköd oly malasztot*, hogy ez reádbocsátott
körösztot tökéletösen és békességösen elviselhes-
sed. Mert az körösztnak békességgel való elszen-
vedése nemzi az embörnek hitiben való
megpróbálását, és a próbálás reménységöt, amely
osztán* meg nem szégyeníti az embört. <Lásd:
1. Jn. 2,28.>.

III.

Harmadik vígasztalás.

Harmadszor. Bátoríthatod magadat az isteni cselekedetnek igazságával. Valami tenálad vagy, mind az Istentől vagy, az mind őtőle adott tenéköd: testödet, lelködet, marhádat*, feleségödet, gyermekidet és mindönöket, valamelyeket bírsz.

Valamikor azért ezöket tetőled elkéri, lelködet, avagy gyermekidet, avagy marhádat*: igazán cselekedik, mert övé. Avagy vajon ki mondhatja önéki: Miért hogy ezt mívelöd rajtam? Békességgel szenvedj azért mindönféle nyomorúságot és betegségöt, sőt még ugyan az halált is, mert Isten az ő igazsága szerint cselekedik veled.

III.

Negyedször. Vígasztald magadat az Krisztusnak példájával, ki ő is megkísértetött és meg is holt az te büneidért, kiben mindön engedelmes-ségnek és tűrésnek példája előnkben adatott, mert ő vezérönk és csak őtet kell követnönk, ő midönben megkísértetött, mert hasonlatossá lött mindön embörökhöz, csakhogy bűn nélkül*- vagy, amint szent Pál mondja. Heb. 9, <helyesen: 2,14.>, 5, <8—9.>. Szükség azért az ő példáját

követnők, aki azt mondja, hogy valaki őtet akarja követni, megtagadja ő magát, és fölvegye mindön nap az ő körösztit, s úgy kövesse őtet. Mat. 16, <24.>, Márk 8, <34.>, Luk. 14, <27.>.

Mert nem nagyobb a szolga az ő uránál, amint a szent János Evangéliomában mondja, Joan* 15, <20.>.

Vígasztald továbbá magadat az szent prófétáknak, apostoloknak és martyromoknak* példájokkal, kik nagy sok nyomorúságoknak általa mentenek bé az Istennek országába, mint szent Pál, szent István, szent Jób, szent Zakariás, szent Esaiás, szent Jakab, szent Lőrinc, szent János, és Istennek mindön választott szentei. Tudjad, hogy mind társaid ezök az Krisztussal egyetömben. Mert ugyan háborúságok által kell bémenni istennek országába. Act.* 14, <22>., 2. Tim. 3, <12.>

V.

Eötödször. Vígasztald magadat az körösztnek és betegségnek rövid voltával, Mert mindörökké nem marad meg az hívekön, hanem harmadnap vége lészön és örökkévaló nyugalom adatik helyötte.

Élet és nyugalom ígírtött az híveknek, látjok kedig*, hogy itt ez világon háborúságok vagon és nincs megmaradandó országok. Tudjok azt is, hogy az Isten igaz az ő ígíretiben. Azért

másutt kell megadni azt, amit ígért, holott* itt háborúságban vadnak* az hívek. Az kedig* az más ország, ahol az életöt meg fogja adni, semmi nem egyéb az örök hazánknál, mely ugyanhamar való nap megadattatik. Mert Krisztus is azzal vígasztalja az ő tanétványit szent János Evang.: Ez világon gyötrelmetök vagyon. úgymond, de ne bánkódjatok, hanem bízzatok, mert én meggyőztem ez világot. <Lásd: Jn.16,33.>. Sírtok ti és kösörgötök, ez világ kedig* az ellen* örül, de ez ti köserőségtök öröme fordul, mely örömet senki el nem vészön titőletök. Joan.* 16,<20., 22b.>.

VI.

Hatodszor. Vígasztald magadat az halálnak szükségös voltával. Mert ez elvégezött dolog, hogy mindönnek egyszer meg kell halni. Itt kell ideiglen maradnunk, amíg az Úr Isten akarja, hogy az Úr Istenről értéközzönk*. Istennek szolgáljunk és Istent dicsírók, miképpen a szent angyalok mennyben. Elvégezvén az mi időnknek határát, az Úr Istenhöz kell mennök, ahová ment az mi fejök is, az Krisztus Jézus.

Mert az embör életinek határt vetött az Úr Isten, melyet soha által nem hághat. Amint a Bölcs bizonyítja, Ecclesiast.* 3, <1—2.>. Mindönnek ideje vagyon, és valamelyek az ég alatt vadnak*, mindönök az ő határok szerént folynak el, melyet Isten vetött. Azért ideje vagyon az szüle-

tésnek, ideje vagyon az halálnak is. Akképpen szól szent Jób is. Cap.* 14, <5.>: Határt vetöttél az embör életének, melyet által nem hághat. Is-meg: szent Dávid Psal.* 38, <helyesen: 39,6.>: Imé ugyan megszámláltad az én napomat. Esaiás is azt mondja, hogy az embör életének esztendei, azaz idejének határa az Úr Istentől vadnak*. Esa. 38, <12.>.

Ne gondolj azért azzal semmit, minémő halállal, avagy minémő időben kelljön meghalnod, mert az halálnak ideje, rendi és módja elvégeztetött az Úr Istentől, kilömben* meg nem halhatsz, hanem csak amikor és aminémő halállal az Isten akarja. Amint ő maga Krisztus Urunk bizonyítja Mát. 10., <30.>: El nem eshetik, úgymond, csak egy hajszál is az ti fejetökről az ti mennyei Atyátoknak akarata kivöl*, mert meg vadnak* számláltatván őelőtte. Hogyha kedig* hajunk szálaits megszámlálta Isten, sokkal inkább megszámlálta az mi életönknek napjait. És ha csak egy hajunk szála sem eshetik el az ő akarata nélkül*, sokkal inkább nem halhatunk az ő végezött akarata nélkül.

Ha kedig* végezött dolog az Istentől az, hogy mindönök egyszer meg kelljen halni, bizony szükség, hogy meglegyen. Mert az halál ajtó gyanánt vagyon minékönk az örök életre. És amint szinte hogy az kőfalon által nem mehetönk az házba, hanem ha az ajtón mennénd* bé, akképpen az életre bé nem juthatunk, ha az halálon által

nem menődünk*. Szükség azért az halálnak meg-
lenni.

VII.

Hetedször. Bátorítsad magadat az halálnak
hasznával. Mert az halál az körösztényének nem
árt, hanem inkább használ. Mert az halál által
mindön nyomorúságnak tömlöcéből megszabadu-
lunk, az testnek terhét elvetjük, az ellenségtől,
bűntől, bánattól megmenekődünk, az régi örök-
ségbe vitetünk, és Istennek fiai közé számlálta-
tunk.

Ennét* a szent Pál is négy kiváltképpen való
okát, avagy hasznát számlálta elővé* az halálnak
ilyen szóval: Bévetetik a test romlandóságban,
föltámad romolhatatlanságban. Bévetetik gyalá-
zatban és föltámad dicsőségben. Bévetetik erő-
telenségben, föltámad hatalmasságban.
Bévetetik élő állati test és föltámad lelki test-
ben. 1. Kor. 15, <42—44.>. Azaz:

1. Ez az első oka, miért kell az testöt levet-
nünk. Mert az ördög az mi természetönket, az
halál és a bűn annyéban megfoglyatoztatták*,
hogy önként elromol. Kívánja azért az Úr Isten
az ő hívei testét ez romlandóságból kimenteni és
épséggel ajándékozni, kit ez testnek letételével
és megváltoztatásával akar cselekedni.

2. Másodszor meghomályosodott az Úr Isten
ismereti az mi testönkben úgyannyira, hogy a test

semmit nem ért ő magától, de sötét mindönöstől fogván, azért kívánja az Úr Isten, hogy ez mi testönket megepihe*, és az ő szent fiának színe látára* megdicsőíttesse.

3. Harmadszor: magunkkal jól tehetetlenök vagyunk, mindön horában* szűkölködünk segödelöm nélkül, meg akar azért Isten építeni, hogy az hatalmasság nekünk ajándékoztassék, és azután semmi nélkül ne szűkölködjünk.

4. Negyedször: élő állati testöt viselönk ez földön, azaz ki eszik, iszik, ruha nélkül szűkös, és egyéb ez világi dolgok nélkül. De lelki testté kelletik az mi testönknek lenni, ki immár se étel, se ital, se ruházat, se egyéb dolgok nélkül ne szűkölködjék, hanem vegye az angyalok szokását elövé*, és Isten légyön mindönökben mindön őnéki.

Ezök hasznai az halálnak, melyek fölötte igön vígasztalnak bennönket. Mert eszönkben juttatják azt, hogy az örök haláltul megmeneködtünk.

VIII.

Nyolcadszor. Biztathatod magadat az halálnak nevezetivel. Mert az szentírásban az halál álomnak mondatik. Ezokáért, mert amint hogy vigyáz az lélök az alvó embörben, azonképpen az megholt körösztvényökben is az lélök él, meg nem holt. Az alvó embör álomból fölkél. Ezönképpen fölkél az megholt embör is az földnek gyomrából. Nyugszik az alvó embör, ezönképpen mi is

az halálban nyugszunk. Mert az halál mindön bú-
nak, bánatnak véget vett*. Könnyű fölserkente-
ni* az alvó embört, könnyebb Istennek
föltámasztani az megholt embört.

Azért is neveztetik nyugovásnak és álomnak
az halál, mert amint hogy az reménységben fek-
szöl le ágyadban, hogy reggel ismeg fölkelj, ak-
képpen ez az körösztvényök hiti, hogy ez
kimúlásból reményljek* föltámadásokat és örök
életöket.

Neveztetik az halál szent Páltul vetésnek is.
Mert miképpen az szántó embör az magot elve-
ti az földbe, ezönképpen az Úr Isten az ő mag-
vait elveti az halál által az földnek gyomrába.
Immár az szántó embörnek keze után Istennek
rendöléséből fölkel az mag az földből, az Úr Is-
tennek kezének utána fölkelnek az hívek az di-
csőségre.

IX.

Kilencedször. Biztasd magadat az köröszttség-
gel, mely úgymint Istennek levele és pöcséti,
mellyel az mi halálunk egyesödik* az Krisztus
halálával, hogy immár az halál úgymint nem mi-
enk, hanem az Krisztusé. Ennek okáért bízzunk
Istenben, hogy bizonynal győzedelmesek leszönk,
miképpen az Krisztus az halálban győzedelmes
volt. Amint szent Pál bizonyítja: Az bűn immár
nem uralkodik mirajtunk. Rom. 6, <9.>.

Hogy kedig az körösztésig bizonyos jele legvön annak, hogy az halál által örök életre megyönk, megmutatja az zsidóknak az Vörös-tengörön száraz lábbal való általjövételök, mely az is példázatja vala annak, hogy az halál által örök életre kell jutniok az híveknek.

Szintén olyan igön kell azért magokat vígasztalniok az híveknek az körösztésig, mint akárminémő nagy örömmel és nyereséggel, s nemkülönbén kell örölni* is az körösztésig, mert az Istennek levele és pöcséti, mely azt mutatja minékönk, hogy az halál elvétetött mirólunk a Krisztusnak halála által. és hogy megtisztejtatunk* az ő szent vére hullása által. És ez körösztésig által vagyon útunk az örök életre.

Amint szent Pál bizonyítja Rom. 6, <3.>: Nem tudjátoké, úgymond, hogy valakik megkörösztölködtönk az Krisztus Jézusban, az ő halálában körösztölködtönk meg? Eltemettettönk azért ővéle egyetömbén az körösztésig általa az halálban. hogy amiképpen föltámadott az Krisztus halottaiból az Atyának dicsősége által, azonképpen mi es új életben járjunk. Ismeg: Gal. 2, <helyesen: 3,27.>: Valakik megkörösztölködtetök, az Krisztusba öltöztetök. Ismeg: Kol. 2, <12.>: Eggyött* temetköztetök el az Krisztussal az körösztésig általa, melyben ismeg eggyött* föltámadtok az Krisztussal. Ismeg szent Pétör: 1. Pet. 2, <helyesen: 3,21.>: Az körösztésig Istenben való csendes lelkiismeretönknek és bizodalmunknak pöcséti.

szövetsége, melyből bizonyosak vagyunk abban, hogy az Isten megengeszteltetött mihozzánk és jóakarónk minékönk.

X.

Tizedször. Biztasd magadat az közönségös föltámadással, kiról az hitnek ágában* is vallást tészönk. Rakva* ezzel mind az prófétáknak s mind az apostoloknak írása. Noha megrothad a test és porrá leszön, de mindazáltal az Úr Istennek nagy hatalmasságának általa föltámad az test örökkévaló öröme és dicsőségre az Úr Istennek hatalmas beszédére, melynek mindönök engednek, még az száraz csontok is.

Amint Ezekiel prófétánál meg vagyon írva, Ezek. 17, <5—6.>: Ezt mondja az uralkodó Úr Isten az csontoknak: Imé reátok lelköt, szelet hozok és megelevenöztök*, inakat és ereket adok tireátok, és testöt alkotok tireátok és bőrt vonszok tireátok, és lelköt adok tibelétök, és éltök s megtudjátok, hogy én vagyok az Úr. Ismeg szent Jób is így szól: En jól tudom azt, hogy él az én megváltó Istenem, és az utolsó napon az porból föltámaszt engömet és megkörnyéköz* engömet az én testömmel és bőrómmel, és az én testöm-ből látom az én Istenömet. Jób 19, <25—26.>.

XI.

Tizenegyedször. Vigasztald magadat ezzel, hogy az híveknek az örök halál meggyőzött Krisztusnak általa. Hogyha azért test szerént meghalnak az hívek, az halálról nem halálra mennek, hanem az örök életre.

Mert az megígért áldott mag, az élő Istennek fia, azért vötte föl az emböri testöt, az ként*, az halált, és azért támadott is föl, hogy minket megszabadítana az örök haláltul, az büntöl és az kárhozattul, mert mindön adósságunkat ő fizette meg. Amint meg vagyon írva Heb. 9, <26.>: Egyszer áldozatra adta magát érottönk, hogy nagy sokaknak bünöket elvenné. Ismeg 1. Pet. 3, <18.>: Egyszer szenvedött az mi bünöinkért. Ismeg 1. Joan. 1, <7.> az Úr Krisztusnak vére megtisztajtott minket mindön bünöinkből. És egyéb számtalan bizonyságok vadnak* erröl a szentírásban, mint Mat. 1, <21.>. 1. Kor, 1, <7.>. 1. Kor. 15, <3.>, Heb.* 2. <14. és 17.>, Oseé* 13, <14.>, Oseé* 3, <5.>.

XII.

Tizenkettödször. Vigasztald magadat az örök étellel, annak javainak elvételének reménységével és dicsöségével, melyben az hívek az Istennel és az ő mennyei szent seregével nyájaskodnak* örökköl örökké.

Mely örök életben olyatánok* leszünk, mint Istennek angyali, annak okáért:

1. Mert az Istent színről színre nézzük, mint az szent angyalok, és dícsírjök és ő mindön leszön mibennök.

2. Másodszor örök világossággal ajándékozta-tunk meg, nagy értelömmel és ismerettel, úgy-hogy mindön tudomány nálunk leszön, és Isten diákinak* neveztetök.

3. Az mennyei seregöknek és ez velágból az örök életben ment szentöknek nyájasságokban* és örömökben leszünk, kit fül nem hallott, érte-lömmre nem fért és szöm meg nem láthatott ez vi-lágon, oly nagy vígasságban, örömben és dicsőségben leszünk. <Lásd: 1. Kor. 2,9>.

4. Ez testi köserőségről örök elfeledközés lé-szön. nemhogy valami fájdalom, avagy bánat ná-lunk maradna, de csak gondolatunkban sem száll. Nem sírunk többé gyermekink után, nem felesé-gönk után, nem szerelmes atyánkfiái után, mert többé osztán* soha senki meg nem hal.

5. Ételök, italunk és mindön javunk az Úr Is-tentől leszön, és azmint hogy ő fölségös jó, ak-képpen mindön jók tőle nálunk lesznek.

6. Hívtatalunk Istennel való nyájasság*, és az ő seregével leszön. És az Istennek dícséretit, hatal-masságát és irgalmas jótettét örökköl örökké hir-detjök. És amint azután, hogy soha vég semmiben nem leszön, akképpen javainknak sem leszön vé-ge.

Mely véghetetlen jókra vigyen minket az
megtestesült, megholt, föltámadott és a
mennyben uralkodó Krisztus Jézus,
az Atya Istennel és a
Szentlélekkel,
egyetemben.
Ámen.

Ad Lectorem.

<Az Olvasóhoz.>

*Hogy az híveknek ez világi háborúságokban
lenne valami főképpenvaló vígasztalások,
tetszék ez, hogy az másvilági életben való
állapotjokról*

*is az megboldogult lelkeknek, és az
elkárhozottaknak ez*

*könyvnek végébe íránk valami rövid tanúságot
az derék szentírásból.*

*Azért ezt a munkát jónéven vegyed,
hű Olvasó.*

I.

Az híveknek az örök életben való boldogságáról.

Nyilvánvaló bizonyosság vagyon az bölcs Salomon könyvében, Sap.* 3, <helyesen: 11, 3—8.> az hű keresztyének lelkének állapotjáról ez élet után, mikoron az halálra igazán és Isten szerint készölvén, e testi halál által az örök életre jutnak. Mert azt mondja az bölcs Salomon, hogy az igazaknak lelkek az Úr Istennek kezében vadnak* és semminémő köserőség nem illeti őket. Noha megholtaknak ítéltetnek az istentelenöktől, de ugyan nagy békességben vadnak*, és halhatatlansággal rakva* az ő reménységek, azaz bizonyosak abban, hogy soha meg nem hálnak. Ugyanazont bizonyítja Eccl. ult,* <12,9.>: A test porrá-földdé lészen, amelyből való, és a lélek az ő Istenéhez tér, aki őtet adta a testbe. Ezent bizonyítják imez következő szentírásnak bizonyági es. Apoc.* 14, <13.>: Boldog halottak azok, kik az Úrban hálnak meg. Psal.*22, <helyesen: 31,6.>: A te kezembe ajánlom, Úr Isten, az én lelkemet, mert megváltottál engömet, igazságnak Istene. Rom. 8, <helyesen: 6,8.>: Mindnyájan az Krisztusban élünk. Joh.* 5, <24.>: Aki az én beszédimet hallgatja, örökéleti vagyon annak és én föltámasztom őtet az utolsó napon. Joh.* 6, <11.

és 25.>. Ebben kedig* e bizonyásban nagyot ígér az Istennek szent fia, tudnia illik az örök életet minden híveknek, valakik az halál által kimennek az siralomnak völgyéből. Az szent Pál is ezt bizonyítja, mikor így szól: 2. Kor. 5, <1.>: Tudjuk, hogy az mi hajlékunknak földből való házacs-kája eltöretténdik*, ép házunk vagyon az Istentől az mennyben, nem kézzel rakattatott, hanem örökkévaló. Ismeg: <Lásd: 2. Kor. 5.6—8.>: Mindenkoron bátor szívvel vagyunk és tudjuk, hogy mikoron az testben házunknál vagyunk, az Istentől távol járunk. Mert hitnek általa járunk, nem színnek* általa. Bátor* szívünk vagyon kediglen* és jobbnak ítéljük ezt, hogy inkább távul legyünk az testül és jelen legyünk az Istennél. Fil. 1, <23.>: Kívánok az testtül elszakadnom és az Krisztussal lennem. Luk. 23. <43.b.>: Ma velem lész paradicsomban. Joh.* 17. <4.>: Atyám, akiket énnékem adtál, azt akarom, hogy ahol én vagyok, ők is ott legyenek, hogy lássák dicsőségemet, melyet te adtál. Psal.* 111, <helyesen: 112,6>: Eörök emlékezetben lészön az igaz embör. 1. Joan.* 3, <2.>: Hasonlatosak lészünk az Krisztushoz, mert meglátjuk őtet. Apoc.* 2, <10.>: Légy hű mind halálíglan és az életnek koronáját adom tenékd. Mert ez az Ábrahámnak kebele, Luk. 16, <22.>, azaz örökkévaló nyugodalom és vígasság, lelkiismeretnek csendessége, örök békeség és örökkévaló élet, amely életben semmi gonosz és fogyatkozás nem léssen, hanem min-

dön jó léssen, és az Isten dicsírtetik mindszönet-
len*, aki mindön léssön mindönökben.

Hogy kedig* rövid beszéddel megmondjam az
híveknek boldogságokat és Istentől való jutalma-
kat, ilyen renddel számlálja előve az szentírás.

1. Hogy mind testestül-lelkestül szentek és bűn
nélkül valók legyenek az igaz hitben megholt ke-
resztyének. Esa. 60, <21.>: Az te népeid mind
igazak, Úr Isten. 1. Joa.* 3, <2.>: Hasonlatosak
léssönk őhozzá. Efez. 5, <27.>: Szentek meg
feddhetetlenek és bűn nélkül valók leszünk Is-
tennek színe előtt, kikben senki semmit meg ne
feddhessen, Kolos. 1, <22.>. 1. Thess. 5, <5.>.

2. Megmenekednek minden fáradtságtul és
munkátul, és megszabadulnak az ördögnek és a
halálnak kegyetlenségiből, ez világnak és a po-
kolnak dihösségébül*, és minden nyomorúságok-
ból, Esa. 66, <23.>. Szombatbul szombatjok
léssen, nyugodalomból nyugodalmok. Rom. 16,
<20.>: Az ördög az híveknek lábok alatt tapod-
tatik meg. Apok.* 12, <4.>: A Sárkány, az ör-
dög az földre levettetik. Apoc.* 20. <14.>: Az
tüzes tóba vettetik, ahol örökké gyötrettetik.
Ose.* 13, <14.>: Az halálból megszabadítom
őket. Apoc.* 21, <4.>: Az halál többé nem lé-
ssen, sem siralom, sem kiáltás, sem fájdalom nem
léssen. Rom. 8, <23.>: Az mi testünknek vált-
ságát várjok. Esa. 32, <18.>: Bövséges nyugoda-
lomban léssen az én népem. Ose.* 13, <14.>:
Pokol, te rontód leszek. 1. Kor. 15, <54.>.

3. Örök életben és örömben élnek, az Istennek, az szent angyaloknak és a megboldogult híveknek színe látásával örvendőznek. Dan. 12, <2.>. Felsejkennek, feltámadnak az örök életre. Psal.* 22. <27.>. A ti lelketek örökké élnek. Esa. 25, <helyesen: 29,19.>. 35, <10.>, 64, <helyesen: 51,3 és 11.>, 65 <helyesen: 66,5>, Joa.* 16, <22.>. A ti örömetöket senki el nem veszi tőletek. És egyéb ígéretök is vadnak* az örök élet felől. Mat. 8, <helyesen: 6, 25.>, 1. Kor. 15, <57.>, 2. Kor. 5, <8.>.

4. Hasonlatosak lesznek a Krisztusnak ábrázatjához, azaz olyan halhatatlanok, dicsőségesek, olyan fényesek és szépek lesznek, mint a Krisztus, a megboldogult lelkek. Rom. 6, <5.>, 8, <29.>, 1. Pet. 4, <13.>.

5. Bővségös jutalmát vészik szenvedéseknek, fáradságoknak és jó cselekedeteknek. Mat. 5, <12.>. Noha kedig* az Isten semmivel nem tartoznék az embernek jó cselekedetökért, de azért láttatik úgy, mint adóssá tenni magát, hogy az ő jókedvét azzal is megmutassa az emberekhez, s azt is megjelentsé, mely igen kedves őelőtte az igaz hüt*. amelynek gyömölcsei az jó cselekedetek, és örök bizonyságot tégyen az mi isteni félelmünkről, vitézkesésünkről*, hitünkről és jó cselekedetünkről.

Annak okáért valamikor az Istennek szent fiának hütiben*, ismeretiben és vallásában múlandunk ki ez árnyékvilágbul, bizonnal elhiggyük,

hogy az paradicsom és az Ábrahámnak kebele a mi helyünk, azaz ottan az Istennek színe látására vitetünk, örök öröme, dicsőségre és idvösségre.

Ez vigasztalással bátorítsok azért szívünket és görjesszök* lelkünket e gyarló testnek levetésének kívánságára, ha az Istennek úgy tetszik, az Isten fiának kebelébe való menetelünkre és az örök boldogságban való életünkre. És ezzel vigasztaljuk magunkat minden háborúságinkban, kísértetinkben, az halálban és egyéb rendbéli esetünkben is, hogy mint életünkben hogy Krisztusé vagyunk és őnéki élünk, sőt inkább ő él mibennünk. Gal. 2, <20.>. És ő az mi életünk. Fil. 1, <21.>, akképpen az halálban is övé vagyunk és soha meg nem halunk, hanem az halálban is élünk, amint ő hogy él. Jób 19, <25.>, Joa.* 11, <25.>, 14, <19.>. Ez jutalmok az igaz hűtben* vigyázó és Krisztusnak ismeretiben s az örök életnek reménységében megholt keresztyéneknek.

II.

Az hűtetleneknek* pokolban való kárhozatjokról és állapotjokról.

De az hitetlen és penitencia kívöl élő istentelenek, akik külömb-külobb vítkekkel fertéztetik

magokat, és nem igyekeznek megjobbítani életeket, sem a halálhoz nem készülnek, hanem hévolkoul* élnek ez világban, noha egy kicsiny ideig úgymint virágoznak, bévölködnek*, hatalmaskodnak és csendességben élnek, és sok ideig láttatnak kedvök szerént élni, de végre ugyan megbüntettetnek, gonoszul hálnak meg minden reménységtől és vigasztalástul megfosztatván, nagy lelkiismereteknek gyötrelmében és kétségbeesésben, mint az Heliodorusnak és Néronak példája bizonyítja. Sőt az ítéletön az igazaknak gyöleközetiben meg nem állhatnak, hanem elkárhoztatnak. Amint Iesus Syrach* bizonyítja, Cap.* 42, <helyesen: 41,8.>: Jaj, úgymond, tinéktök hitetlenek, kik elhagyátok az felséges Istennek törvényét, mert vagy éltek vagy haltok, átkozottak vadtok*. Ezeknek pokolban való állapotjok és gyötrelmök, mint egy megírott táblán, úgy vettek előnkbe a kedvére élő Kazdagról* és Lázárul hozott hasonlatosságban*, Luk. 17, <helyesen: 16, 19—31.>, ahol a kazdag* a pokolbéli kínból látván nagy távul az Lázárt Ábrahám kebelében élni és nyugodni, nagy erősen gyötrettetik vala, miért hogy olyan nyugodalomban és gyönyörűségben volna a koldús Lázár, kire ő niha csak ingyen* meg sem tekintett. És először megismeri bűnét és látván büntetését, panaszkodik felőle, azután gyötrelmének könnyebbítését kéri és bocsánatot, noha ez világi életben, ahol helye volt volna az penitenciának*,

ingyen* sem gondolt felőle. Ez leszen minden istentelenek jutalma, valakik idején meg nem térnek, de halogatják az penitenciának* idejét.

Rövid beszéddel mondván, az szentírás ilyen renddel számlálja elővé* az hűtetleneknek* pokolban való büntetéseket.

1. Az Úr Istennek haragjában lesznek. Joh.* 3, <36.>: Aki nem hiszen a fiúban, Istennek haragja marad azon. Rom. 2, <5.>: Az Istennek haragját kéncs* gyanánt görjeszted* magadra, te hitetlen ember, az haragnak napján. Ez Isten haragjának értelme: gvötri az hitetleneknek lelkiismereteket pokolban, akik az Isten haragjának poharából isznak, az ő haragjának borából. Apoc.* 18, <helyesen: 14,10>.

2. Gyalázatban és útálatosságban lesznek az ő vétkökért, melyek minden teremtettt állat előtt nyilván lesznek. Esa. 66, <24.>. Minden testnek útálatosságában lesznek. Mert mindnyájan az hívek nem győznek eléggé csodálkozni az istenteleneknek gyalázatos útálatosságokon, melyben az örök kárhozatban lesznek. Megszégyenölnek az Isten fiának eljövetelekor, és az ő testek undokok és gyalázatosak lesznek. 1. Joh.* 2, <28.>.

3. Kárhoztatják, káromolják és örök halálra valóknak ítélik magokat az kétségbeesés által, és kesödelmes s haszontalan penitenciákat* mindeneknek nyilatkoztatják, mint Sap.* 5, <11—14.> meg vagy on írva. Akkor igazán mondják imezt: Hegyek, essetök mireánk és földözze-

tek el az Istennek haragja elől. Luk. 23, <30.>, Apoc.* 6, <16.>. Még születések napját is átkozzák, mert örök kárhozatban lesznek. Jób 8, <helyesen: 3, 3. és 11.>. Aki pokolba száll, soha vissza nem tér onnét. Mat. 25, <41.>: Menjetek el, átkozottak, az örök tűzre. Márk 9, <44.>: Az ő férgök meg nem hal, és tűzök soha meg nem aluszik. 2. Thess. 1, <9.>: örökkévaló veszedelemmel büntettetnek meg.

4. Örök siralomban, köserőségben, jajgatásban, rettegésben és mind testeknek és lelkeknek, lelkiismereteknek is kínjában, gyötrelmében lesznek, látván az híveknek boldogságát, önnönmagoknak kedig* gyalázatos veszedelmeiket. Psal.* 10, <helyesen: 14.5.>. Az bűnösökre kénkües tűz és vész száll. Az ő végek tűznek lángja léssen. Syrach* 21. <9.>. Ott siralom és fogcsikorgatás léssen. Luk.23, <helyesen: Mt. 8, 12., 22,13., 24.51., 25,30.>.

5. Az Istennek színe látásától örökké elválasztatnak és elvettetnek. Mat. 26, <helyesen: 25,41.>. Menjetek el éntőlem, átkozottak. Luk. 16, <26.>. Nagy köz erősítettett ti köztötök és mi köztünk, hogy sem innét nem mehetnek oda, sem onnét nem jöhetnek ide fel.

6. Az ördögökkel lesznek egyött. Mat. 25, <41.>. Menjetek az örök tűzre, mely az ördögnek és az ő angyalinak szereztetett. Apoc.* 20, <10.>. Az ördög a tüzes tóba vettetik, ahol a bestye* és a hamis próféta léssnek.

7. Örök halálban lesznek. Psal.* 49, <15.>. Az halál megemészti őket. Mindörökkül nem látnak világosságot.

Ez leszen jutalmok mindeneknek, valakik jó idején meg nem térnek Istenhez életeknek megjobbítása által, hanem csak halogatják penitenciájokat*, és lelkiismeretek ellen cselekesznek. Amint nagy sok kegyetleneknek és istenteleneknek példája bizonyítja, kik az kétségbeesésben vesztenek el. Mint Né ró császár, Caligula. Heliogabalus, és a többi között Spira Ferenc. Kiknek rettenetes példájok által intetvén az idején való penitenciára*, tanoljok az Úr Istent félni. megemlékezvén amaz szent Dávid mondásáról: Psal.* 95, <7—8.>: Eznapon, ha szavát meghallandjátok* Istennek, meg ne keményétsétek szíveteket. Krisztus Urunk is arra int: Mat. 24, <42.>, hogy vigyázzunk, mert nem tudok az ő eljövetelének horáját*, hogy méltóknak találtassunk őhozzá, és megállhassunk az ő színe előtt, Luk. 22, <helyesen: 12,40.>, kire adjon segítséget az kegyelmes Isten az Krisztusnak érdeméért.

Ámen.

Az idézett bibliai könyvek jelzése

Act./Actor./Acta Apostolorum — Apostolok csel.

Apoc./Apocalypsis — Jelenések könyve

1—2. Corint. — 1—2. Korintus

Dan./Daniel — Dániel

Ecccl./Ecclesiastes — Prédikátor

Efez./Ephes. — Efézusi levél

Esa./Esaiás — Ézsaiás

Exod./Exodus — 2. Móz.

Ezek./Ezechiel — Ezékiel

Fil. — Filippibeliekhez írt levél

Gal. — Galatákhöz írt levél

Gen./Genesis — 1. Móz.

Hebr./Hebraeus — Zsidókhöz írt levél

Jak./Iacobus — Jakab levele

Jerem./Jeremiás — Jeremiás

Jesus ben Sirak — Sirák fia Jesus könyve, apokrif

Job — Jób

Joa./Joh./Joannes/Johannes /János ev.

János 1—2. levele 1—2. Joa/John.

Judic./Judicum — Bírák

1—2. Kor. — 1—2. Korintus

Levit./Leviticus — 3. Móz.

Luk./Lukács — Lukács ev.

Márk/Marc. / Márk ev.

Mat./Mattheus / Máté ev.

Num./Numeri — 4. Móz.

Ose./Oseas/Oseé — Hóseás
 1—2. Pet./1—2. Petrus — Péter 1—2. levele
 Phil. — Filippibeliekhez írt levél
 Prov./Proverbia — Példabeszédek
 Psal./Psalterium — Zsoltárok
 1—2. Reg./1—2. Regum — 1—2. Sámuel
 3—4. Reg./3—4. Regum — 1—2. Királyok
 Rom. — Rómaiakhoz írt levél
 Sap./Sapientia — Példabeszédek
 Syrak — Sirák fia Jesus könyve, apokrif
 1—2. Thess. — Tesszalonikai lev.
 Thren./Threni — Jeremiás siralmai
 1—2. Timoth — Timotheushoz írt levél
 Zak./Zacharias — Zakariás

SZÓMAGYARÁZATOK.

ÁDÁM ESETI — Ádám bűnbeesése.

ÁLCS — ács.

ALITVÁN — vélvén, gondolván.

ÁLLAPAT — állapot.

ANTITRINITARIUS — a szentháromság tanát tagadó.

ARIANUS — i. sz. 4. századában élt Árius követői, akik tagadták, hogy Jézus egylényegű az Atyával. 16. századi szóhasználatban: antitrinitárius.

ARS MORIENDI — a halál művészete, vagyis a szépen meghalás tudománya.

AZ ELLEN — ellenben.

- BÁTOR** — ámbár, ámbátor.
BESTYE — gyalázatos, fenevad.
BEVÖLKÖDNEK — bővölködnek.
BIN — bűn.
BOCSÁTTA — bocsátotta.
CAPUT, CAP., c. — fejezet.
CONFESSOR — hitvalló.
CSUFFOL — szégyenít, nevetségessé tesz.
DIÁKI — tanítványi, tanítványai.
DIHÖS -SÉG — dühös, dühösség.
ECCL. ULT — Ecclesiastes ultima caput =
 Prédikátor Könyvének utolsó fejezete.
EGGYESÍTAL — rövidital.
EGGYESÖDIK — egyesül.
EGGYÖTT — együtt.
ÉHEL — éhen.
ELÉGESZIK — elégszik.
ÉLETŐK — életűek.
ELLYÉS — Illés.
ELŐSZER — először.
EITÁPLÁL — gondot visel.
ELTÖRETTÉNDIK — el fog törni.
ELŐVE — elő, elé.
ELVETEMÖTT — elvetemült.
ENNÉT — innen.
ENYHITI — szelídíti.
ÉRTEKEZIK, -ZÉK — tudakozódik, tudako-
 zójék.
ETC. — et cetera = és a többi, stb.
FOLYAMOL — folyamodom, járulsz.

- FÖLGÖRJESSZE — fölgerjessze.
 GANEOKBAN — ganajokba, ganéjokba.
 GIEZI — Géházi. Elizeus próféta kapzsi szolgája.
 GONDJA VISELÉSE — gondviselés.
 GONDVISELETLEN — hanyag, lelkiismeretlen.
 GÖRJESZT — gerjeszt, éleszt, kelt.
 GYÖJT — gyüjt.
 GYÓLÉSÖK — gyűlések.
 HÁNYJAD ELEÍBE — tárd, hozdad elébe.
 HASONLATOSSÁG — példázat
 HÁTRA NEM — viszontnem
 HAVIKÓRSÁGOS — menstruáló
 HEROICUS VIR — szószerinti, klasszikus értelme: hősi, bátor férfi. A 16—17. században kialakult jelentése főúri, főrangú férfi. Lásd: Páriz Pápai-Bod Péter: Dictionarium. 1782.
 HEU -SÁG — hiú, hiúság.
 HEVOLKODÓ — hívalkodó.
 HEVOLKODÓUL — hívalkodva.
 HITI SZEGÖTT — hitszegő.
 HITNEK ÁGA — Apostoli Hitvallás.
 HOLOTT — minthogy, mivel, mivel hogy.
 HORA, HORÁJA, HORÁIGLAN — óra, óraja, óráiglan.
 HÜT — hit.
 IDVÖZÖLNI — idvezülni, üdvözülni.
 INGADOZUNK — mozgunk.

INGYEN MAJD — mindjárt, azonnal, menten.

INGYEN SEM — nem is, nem hogy.

ÍZBE — (pl. harmad)-ízben.

JÖVEMÉNYÖK — jövevények.

KAZDAG, KAZDAGULNI — gazdag, gazdagodni.

KEDIG — pedig

KÉN — kín.

KÉNCSE — kincs

KÉP MUTÁLÓK — képmutatók

KERÖLNI — kerülni.

KERESÉSTIRE ESTENEK — (pl. e világi javak hajszolására) estenek, adták magukat, igyekeznek.

KÉSSÉN — későn.

KETTEI — kettő

KILDÉ, KILDLEK — küldé, küldlek.

KILÖMB, -BEN — különb, különben.

KIVÖL — nélkül.

KÖRNYÖLÖNK — körülöttünk.

LÁBBAL MUTATNAK — elpusztulnak

LÁM — mert.

LÁTTÁRA — látására, (pl. színe láttára = színe látására)

LÉN — lőn = lett.

MAGA — jóllehet.

MAGISZTER — középkorban s kora újkorban: tudományos fokozat. Magyar protestáns viszonylatban prédikátor mellett az iskolában a

gyermek tanítója, pl. ludi magister = iskola-
mester, vagy egyszerűen „mester, magiszter.”

MALASZT — kegyelem.

MARHÁD — vagyonod, javaid.

MARTYROMOK — vértanúk, mártírok.

MEGBETEGÖLTÉL — megbetegedtél.

MEGBOCSÁTTAD — megbocsátottad.

MEGCSUFFOL — megszégyenít, megaláz.

MEGELEVENÖZTÖK — megelevenedtek.

MEGFOYATKOZTATTÁK — megrontot-
ták, megemésztették.

MEGFÖRTELMEZTETNI — megfertőz-
tetni.

MEGHALLANDJÁTOK — meghalljátok,
meg fogjátok hallani.

MEGKÖRNYÉKÖZ — körülvesz.

MEGNYUGOTT — megnyugodott.

MEGSZEGÉNYKÖDNI — megszegényedni,
elszegényedni.

MEGTISZTEJTATTUNK — megtisztított-
tunk.

MENŐDÖNK — megyünk.

MENTŐL — mihelyt.

MIÉRT HOGY — mivelhogy.

MIHELYÖN — mihelyt.

MINDÖNÖVÉ — mindenüvé.

MINDSZÖNETLEN — szüntelen, szüntele-
nül.

MINÖM — csak nem?

NAM — mert.

NAPENYSZÉTŐL — napenyészettől, napnyugtától.

NÉLKIL — nélkül.

NYÁJASKODIK — társalog.

NYÁJASSÁG — társalgás.

NYÁJASSÁGOK — társaságuk.

ONDOK — undok.

OREB HEGYE — Horeb hegye, amelyen a hagyomány szerint Jahve kinyilatkoztatta a törvényét Mózesnek.

OSZTÁN — azután

ÖRÖLNI — örülni.

ÓTÓLE — magától.

PENITENCIA — bűnbánat.

PENITECIA KIVÖL — bűnbánat nélkül.

POSTILLA — prédikáció-gyűjtemény.

RAKVA — teljes, tele van.

SINATOK — zsinatok.

SIVO — ordító, üvöltő.

SÖRKEDŐZ — gerjendez.

SZEGÉNYKÖDIK — szegényedik.

SZENIOR — protestáns egyházmegye eseprese.

SZENT ISTVÁN — az első ker. vértanú, lásd: Ap. csel. 7. rész.

SZIKSÉG — szükség.

SZINNEK ÁLTALA — látás által

SZÍVÓKET — szívűeket.

SZÖMÖS — szemes, azaz látó.

SZÖNETLEN — szüntelen.

- TANOSÁG — tanulság.
 TELJESEJT — munkál, tesz.
 TOBZÓDÁS — dőzsölés, dorbézolás.
 TOLVAJ — Jézus jobb keze felől megfeszített gonosztevő, aki a kereszten megtért.
 TOMLÖCÖZI — korlátozza, zabolázza.
 TÖRTÉNETBŐL — véletlenül, -ségből.
 TÖRVÉNYKÖNYŰ — törvénykönyv.
 TRIPARTITUM — Werbőczy István ítélmester 1514-ben szerkesztett törvénykönyve, a magyar feudális jog kódexe.
 VADNAK, VADTOK — vannak, vagytok.
 VÉN — vőn, azaz vett.
 VERESÉG, VERESÉGGEL — verés, veréssel.
 VETI ELŐ — hozza, tárja, mutatja elő.
 VETT — vetett
 VILÁGRA ESTENEK — születtek, világra jöttek.
 VIN — vitt.
 VITÉZKÖDÉS — hadakozás, küzdelem, itt a bűn elleni harc.

